

III RIIGIKOGU

2. istungjärgk. **Protokoll nr. 14 (4).**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 22. oktoobril 1926. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 94 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, siseminister **H. Laretei**, põllutööminister **O. Köster**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **J. Lattik**, kohtuminister **J. Sepp**, tööhoolekandeminister **O. Tief**.

Päevakord:

1. B. Eilman'i küsimine teedeministrile ülesõidukoha vahside kohta.

2. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele maakonnaõukogude valimise kohta.

3. O. Gustavson'i küsimine põllutööministrile „ehituskruntide määruse“ asjas.

4. O. Gustavson'i küsimine siseministrile sulutud töölisühisuste varanduste kohta.

5. A. Vommi küsimine põllutööministrile kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse täitmiseks eeskirjade andmise asjus.

6. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Mõniste viljapuuaia väljarentimise kohta.

7. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele poliitilise vangid Aleksander Kaasiku asjas.

8. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele tööliste palkade normeerimise asjus.

9. O. Gustavson'i, L. Johanson'i, A. Vommi ja K. Ast'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele koguduste ja konsistooriumi arhiivide üleandmise asjas.

10. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldusseadus — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

11. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

12. Kaitsevæeosade ja- asutuste alla võetud ruumide üürinormide maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.

13. Kartuliteveo kontrolli seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

14. Prokuratuuri kohtuistungitest osavõtu muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

15. Sorteermispunktide riikliku laenu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

16. Läänemere geodeetilise konventsiooni kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

17. Tuletõrje seaduse muutmise ja täiendamise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**, lõpul abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

1. Päevakorra Juhataja K. Einbund:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord on kodukorra kohaselt Riigikogu liikmetele teada antud.

J. Voiman (stp): Teen ettepaneku, võtta 1. päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud, seega on päevakord kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretär **M. Juhkam:** Sissetulnud seaduseelnõudest on antud: 1) kriminaalseadustik — kriminaalseadustiku komisjoni ja 2) Eesti-Briti vahelise kaubamustrite kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

3. Komisjonide Juhataja K. Einbund:
täiendavad valimised. Rkl. Voiman'ilt on ettepanek, Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel valida omavalitsuse komisjoni rkl. Vommi asemele rkl. Käerner.

Rkl. Holberg'ilt on ettepanek, valida kriminaalseadustiku komisjoni rkl. Tamme asemele rkl. Vreeman.

Vene rahva ühendatud Riigikogu rühma ja Saksa-Balti erakonna nimekirjade järgi valitud Riigikogu liikmete nimel rkl. Kurtshinsky ja rkl. Schilling panevad ette, valida maakomisjoni rkl. Grigorjev'i asemele rkl. Baranin.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta? (Hüüded: Korraga!) Nõutakse korraga hääletamist. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ette pandud kandidaadid vastavatesse komisjonidesse valitud.

4. B. Eilman'i küsimine teedeministrile ülesõidukoha vahetide kohta. **B. Eilman (stp) (loeb):** Palun teedeministrilt vastust järgmistele küsimistele:

1) Miks ei ole kuni senini vastatud Tallinna sadama piirkonna ülesõidukoha vahtide palvekirja peale, milline esitati teedeministeeriumile aprillikuus s. a.?

2) Mitmendasse järku kuuluvad sadama piirkonna ülesõidukohad ja mitu vahetust on ette nähtud tähendatud ülesõidukohtadel?

3) Kas on kohustatud ülesõidukoha vahid peale lumepuhastuse ülesõidukohas ka lund lumerongidele peale laadima?

4) Mitme aasta järele ja kes on kohustatud ülesõidukoha vahtide putkades seesmisi remonte tegema?

O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele maakonnanõukogude valimise kohta ja siseministri vastamine küsimisele. **O. Gustavson (stp) (loeb):**

1. Mispärast viivitab Vabariigi Valitsus uue maakonnanõukogude valimise seaduse või praegumaksva vastava valimise seaduse muutmise seaduse esimesega Riigikogule?

2. Kas kavatseb Vabariigi Valitsus korraldada lasta maakonnanõukogude valimised praegumaksva maakonnanõukogude valimise seaduse alusel?

3. Kui mitte, millal mõtleb siis Vabariigi Valitsus vastava seaduseelnõu esitada Riigikogule — käesoleval või tuleval aastal?

4. Mis arvab Vabariigi Valitsus sellega võitvat, kui maakonnanõukogude valimised hilistuvad?

Siseminister H. Laretei: Esitatud küsimistele peale on mul au järgmist vastata. Nõupidamisel omavalitsuste esitajatega maakonnanõukogude valimise asjus jõuti seisukohale, et valimisi oleks kõige otstarbekohasem korraldada tuleval aastal jaanuari teisel poolel või veebruarikuul. Selle seisukohaga arvestades

on otsustatud maakonnanõukogude valimisi sel ajal toimetada. Maakonnanõukogude valimise seaduse muutmise seaduse esitab Vabariigi Valitsus Riigikogule lähemal ajal, ja kuna seaduse muutmise rohkem tehnilist laadi, loodab valitsus, et seadus Riigikogu poolt ka peatselt vastuvõtmist leiab.

6. O. Gustavson'i küsimine põllutöoministrile „ehituskruntide määruse“ asjas ja põllutöoministri vastamine küsimisele. **O. Gustavson (stp) (loeb):**

1) Millistel motiividel on põllutöoministeerium siamaani ignoreerinud juuba juunikuus s. a. „Riigi Teatajas“ nr. 53 ilmunud „ehituskruntide väljaandmise määrust“?

2) Kas vastab tõele, et üks põllutöoministeeriumi kõrgem ametnik on teinud korralduse, et tähendatud määrust kohetadel tähele ei pandaks?

3) Millal kavatseb põllutöoministeerium hakata teostama ehituskruntide väljaandmist tähendatud määruse alusel?

Põllutöominister O. Köster: Esimese küsimise peale on mul au vastata, et põllutöoministeerium neid määrusi ignoreerinud ei ole. Teise küsimise peale tähendan, et niisugust korraldust või ringkirja, kus oleks ette kirjutatud, seda määrust „mitte tähele panna“, saadetud ei ole. Kolmanda küsimise peale, kus küsitakse, millal kavatseb põllutöoministeerium hakata teostama ehituskruntide väljaandmist tähendatud määruse alusel, võin ma tähendada, et vastavad juhtnõõrid on praegu väljatöötamisel ja nende juhtnõõride maksmapanemisel asub põllutöoministeerium nimeetatud määruse teostamisele.

7. O. Gustavson'i küsimine siseministrile sulutud töölisühisuste varanduste kohta ja siseministri vastamine küsimisele. **O. Gustavson (stp) (loeb):**

1. Kas ja missuguseid korraldusi on teinud siseminister 1923. a. sulutud töölisühisuste varanduste (raha, raamatukogud, dokumendid, kirjavahetus, rakendusraamatud, lipud, jne.) alalhoiu ning kasutamise kohta?

2. Kas on tähendatud varandused alles ja mis mõeldakse nendega teha?

Siseminister H. Laretei: Sulutud ühingute varandused hoitakse osalt prefektuurides, osalt on nad pitseeritult hoiule antud üksikute isikute hoole alla vastavate protokollide põhjal, mis on kokku seatud ühingute

sulgumise puhul. Siseministeeriumi teada on varandused kõik alles. Üksikasjaliselt selgub see muidugi nende ühingute likvideerimise puhul varanduste üleandmisel. Likvideerimiseks on minu poolt korraldus tehtud vastavate komisjonide loomiseks. On ka kirjavahetused olnud omavalitsustega komisjoni liikmete asjus ja suurem osa liikmetest on juba kindlaks tehtud, mille põhjal täna komisjonidesse määramise otsused suuremalt jaolt välja saadatud. Väheosa, nimelt ühe maakonna suhtes tehakse otsus lähemal ajal. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Vastava seaduse põhjal.

8. A. Vommi küsimine põllutööministrile kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse täitmiseks eeskirjade andmise asjus ja põllutöömistri vastamine küsimisele.

A. Vommi (stp) (loeb): Kas on põllutöömister kohaliku korralduskomisjoni esimeestele teatavaks teinud, et kohaliku korralduskomisjoni koosseis on avalikud ja tunnistajad kuulatakse üle asjaosaliste juuresolekul? Kui põllutöömister seda teinud on, siis mis pärast ringkonnavalitsejad seda koha peal ei täida?

Põllutöömister O. Köster: Üles seatud küsimuste peale kogukonna-, asutuste ja erarendimaade korraldamise seaduse täideviimiseks eeskirjade andmise asjus on mul au järgmist vastata: Kogukonna-, asutuste ja erarendimaade korraldamise seaduse § 12. näeb juba ette, et korralduskomisjoni istungid on avalikud ja istungi päevast antakse allkirja vastu teada asjaosalistele. Viimaste, see tähendab asjaosaliste ilmumist ei näe seadus sunduslikuna, ja nõudmist, et tunnistajate ülekuulamine peab sündima ainult asjaosaliste juuresolekul, ei saa sellepärast täita. Korralduskomisjoni koosseis korra kohta on juhtnöörid laiali saadatud korralduskomisjoni esimeestele. Põllutöömisteeriumile ei ole ühtki protesti küsimuses puudutatud asja kohta sisse tulnud, ja kui seesugused juhtumised peaksid aset leidma, siis on asjaosalistel õigus tähendatud seaduse § 14-da põhjal kaevata järgmisele instantsile, maakorralduse komisjonile, kus niisugused küsimused maakorralduse seaduses ettenähtud kohtupidamise korras lahendatakse.

9. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Mõniste

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Põllutöömisteeriumi ettekirjutuse põhjal 25. veebruaril 1925. a. nr. 30749 sai Mõniste viljapuuad 12 a. peale suu-

viljapuuai väljarentimise kohta.

sõnalise enam-pakkumise teel välja renditud. Enampakkumine oli välja kuulutatud „Riigi Teatajas“

nr. 51/52 — 1925. a. ja avalikult välja pandud kuulutustes. Viljapuuai rentis enesele enampakkumise teel Liisa Sarapuu, makstes aastas renti 1015 krooni.

Rendilepingus, mis on sõlmitud põllutöömisteeriumi ja Liisa Sarapuu vahel, on tähendatud, et rendikoht on Mõniste asunduse aiakoht nr. 29 ja 29-a, kaardil märgitud piirides, kogusuurus 20,80 tiinu. Rendiaeg arvates 1. maist 1925. a. kuni 28. veebruarini 1937. a.

Lepingu järgi maksab rentnik rendi ette pooleaasta viisi.

Vaatamata sellele lepingule pole põllutöömisteerium lepingus nimetatud tähtaega silmas pidanud, mille tõttu rendilevõtja majanduslikult kahju saanud. Ka praegu veel on suurem osa rendiobjektist rentnikule üle andmata.

Rentnik Liisa Sarapuu on korduvalt palunud rendiobjekti kätteandmist. Et see pole sündinud, siis on ta palunud lepingu tühistamist ja sissemakstud kautsjoni tagasimaksmist 1015 krooni suuruses. Ka seda pole seni tehtud.

Arvesse võttes niisugust korraldust, Eesti tööliste partei Riigikogu rühm esitab arupärimise:

- 1) Kas Vabariigi Valitsusele on ülalnimetatud asjaolu lepingu mittetäitmises teada ja
- 2) Mis mõtleb Vabariigi Valitsus ette võtta, et inimese õigused saaksid jalule seatud? Tallinnas, 13. X 1926. a.

Eesti tööliste partei Riigikogu rühma nimel

A. Sprenk
A. Grimpel
A. Luik
(allkirjad)“

A. Sprenk (tp): Meie arupärimine lükati tagasi sellepärast, et meie olla selles haavavaid sõnu tarvitanud nagu „lohakus“ jne. Aga kui nüüd vaatame selle arupärimise sisu ja põhjust, siis oleme liigagi viisakaid sõnu tarvitanud. Kui „Riigi Teatajas“ nr. 51/52 — 1925. a. välja oli kuulutatud Mõniste mõisa viljapuuai enam-pakkumine ühes juurdekuulava maaga, siis oli selle väljapakkumise juures Võrus 25. apr. 1925. a. ka Võru maakonnavalitsuse hingelaps Henning, — nüüdne postijaamapidaja, — ka üks pakkujatest, ja kui ta nägi, et avalikul pakkumisel nõnda öelda onupoja viisi selle maatüki kättesaamine läbi ei läinud, sest hind kerkis üle 100 tuhande, ja langes Liisa Sarapuule, kes nõutud summa sularahas välja maksis ja nõudis, et temale üle

antaks see viljapuuad ühes juuresolevate majadega ja kõigega, mis kontrahis ette oli nähtud, — mina sindis siis? Seesama härra Henning, kelle käes postijaam on, ja kes üks pakkuja oli, käinud maad mööda ringi, — maamõõtja muidugi kaasas, — ja mõõtnud omale maatükkisid välja niipalju, kui just heaks arvas, ja ise elas selles väljapakutud majas, valitseja majas. Kui siis Liisa Sarapuu läks nõudma, et antagu temale üle, mille eest ta renti maksab, siis ei tuldud temale mitte üle andma aprillikuul 1926. aastal, kuna väljapakkumine oli olnud veebruarikuul 1925. aastal. Seega oli üle aasta üle piiri läinud ja selle aja eest pidi tema 100 tuhat marka renti maksma ja kautsjoni sees pidama, aga maad üle ei anta. Igavene pikk kirjavahetus on olnud maakonnavalitsusega, aga ühtki vastust ei tule, ja kirjavahetuse peale kulub rohkem raha ära, kui asi väärt on. Saanud on aga ainult 6 vakamaad maad kätte, ja isegi nüüd, kus temale aasta pärast üle anti mõisavalitseja hoone, mis nüüd juba lagunemud on, selle eest peab tema vastutama. (Põllutöömister O. Köster: Teid on eksiteele viidud.) Ei ole mind eksiteele viidud, mina olen sealt elanik ja tunnen seda kohta väga hästi. Teie ütlete — eksiteele viidud, aga mispärast ei antud aed ja hooned ühes sinna kuuluva maaga Liisa Sarapuule siis üle, kui väljapakkumine oli ja sel päeval, kui tema käest hakati renti võtma? Miks peeti tema päralt olevas varanduses, tema majades veel võõrad asutused sees, ja kas see õige on, kui tehakse mingisuguseid silmaliigutusi, nagu oleks kokku lepitud. 100 tuhat marka praegu maal maksta 18 tünu maa pealt, mis tegelikult peaks olema tema käes, see on loomulikult suur hind küllalt kesk Võrumaad, ja sedagi maad ei anta kätte. Sellepärast ongi meie arupärimine esitatud, et mispärast sedamoodi tehakse. Pean veelgi ütleva, et see on lohakalt asjaajamine, sest alles aasta pärast kutsutakse Sarapuu Võrusse maakonnavalitsusse Mõniste mõisa maad ja puuviljaaeda üle võtma, — ega seda siis Võrusse ei saa viia! (Vahelhüüe paremalt poolt: Mitte maakonnavalitsus — riigimaade valitsus) — Ükskõik, riigimaade valitsus, see on ikkagi Võrus. See ei ole tähtis, meie teame, et maakonnavalitsus kuulub põllutöömisteeriumi alla. Teil on praegu häbi, et teil nii lohakas asjaajamine on. (Põllutöömister O. Köster: Kui maakonnavalitsus on süüdi, siis peab siseministrilt küsima.) Siseministeeriumile see ei allu, see on põllutöömisteeriumi asi. Ja sellepärast meie rühm pärib aru, kas Vabariigi Valitsusele on ülevalnimetatud asjaolu teada ja mis mõtleb Vabariigi Valitsus

ette võtta, et inimeste õigused saaksid täidetud. (M. Laarman, põl: Missugused?) Just need õigused, mis lepingus ette nähtud, peavad jalule seatama ja põllutöömisteerium peab seda täitma, sest põllutöömister kuulutab seda välja ja teeb korralduse, aga kui ametnikud oma huvi pärast korraldusi ei täida, võib seal kuritarvitusi olla, sest Võru on Tallinnast kaugel. Üks tark olla öelnud — ära maksa renti, ehk antakse siis üle. Jätnud maksmata ja siis pandud trahv peale.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 24 Riigikogu liiget. (Hüüded: Sedelitegal) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 32 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

10. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele poliitilise vangide Aleksander Kaasiku asjas. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Meil on teateid, et poliitilise politsei ametnikud on käinud vangimajas poliitilisi vange peksmas. Nii on augustikuu lõpul keskvangimajas peksetud poliitilist vangide Aleksander Kaarli p. Kaasikut ning pärast peksmist isegi seits-

meks päevaks kartseri pandud. Niisuguse ilmsikstulnud asjaolu ja ülekohtu puhul küsime Vabariigi Valitsuselt:

1) Kas poliitilise politsei ametnikkude vangimajas käimine sünnib Vabariigi Valitsuse teadmisel?

2) Kas poliitiliste vangide peksmisi korraldatakse Vabariigi Valitsuse käsul?

3) Kui ei, siis, kas on Vabariigi Valitsusel niisugused toored vägivallateod teada?

4) Kas Vabariigi Valitsus mõtleb korraldusi teha, et vangimajades peksmisi enam ei korduks?

5) Kas Vabariigi Valitsus astub samme selleks, et teenistuses lubatud piiridest üleastujad ametnikud väärilise karistuse saavad?

Toompeal, 12.X 1926. a.

Eesti tööliste partei Riigikogu rühma nimel: A. Grimpel, A. Sprenk, A. Luik. (allkirjad)“)

A. Grimpel (tp): Käesolev arupärimine puudutab küsimust, mille üle paljud valijad selgust soovivad. Kõigil on teada, kogu valijaskonnale, et Eestis on viimasel ajal valitsema hakanud mingisugune terror, tagakiusamine. Tahetakse inimesi peksta. Valitseval ringkonnal on tekkinud suur verejanu. Seda ei saa enam kustutada loomade kallal, ei taheta

loomi peksta ja tappa, vaid hakatakse peksma ja tapma inimesi. Ei oleks selle üle midagi imestada, kui seda tehakse avalikult, tunnistades, et ollakse harimata, metsik ja verejanuline. Meil tehakse aga teisiti, tehakse kõmu ja lastakse välja paista, et ollakse haritud, et meil on kultuurriik ja püütakse olla igal võimalusel lääne haridusega. Tehakse silmi lääne poole, karjutakse igale sellest näkku, kuid tegelikult ollakse barbaarsem, ollakse palju metsikum kui idas. Sest meil ju armastatakse rõhutada, et idas ollakse metsik, kuid ei panda tähele, et ise ollakse metsinimesest toorem. (Sõjaminister J. Soots: Kuhu poole Teie silmi teete?) Sinnapoole meie küll silmi ei tee, kuhu poole Teie teete. Siis parem ei maksaks silmi teha. (Vahelhüüe paremalt poolt: Aga 1. detsember?) Iga tahes tapmise poole ma silmi ei tee. Teie ise korraldasite 1. detsembri.

Kuid asi on järgmine: meie parteil on teateid, et keskvangimajas on peksetud kaitsepolitsei ametnikkude poolt üht vang, kedagi Aleksander Kaarli p. Kaasikut. Meie partei asub seisukohal, et niisugune ennekuulmatu vägivald peab kaduma, et üldse ühtki inimest ei tohiks peksta, see on seadusevastane. Kui ei juleta avalikult nii barbaarne olla, siis minnakse vangimajadesse oma verejanu kustutama. On mindud nii kaugele, et isegi vangimaja müürid ei anna kaitset. Kuhu peavad aga inimesed siis minema? Ei lasta ka välja rännata. Peetakse siis töölisi ainult selleks siin, et nende kallal oma verejanu kustutada. See kõik ei piirdu aga mitte ainult siseriigis, vaid verejanu on niivõrd suurenenud, et minnakse isegi üle riigi piiride, katsutakse korraldada tapmisi ka väljaspool Eestit. Kui ma ei eksi, käis tänasest ajalehest teade läbi, et hakatakse korraldama tapmisi ka välisriikides, tahetakse endist suurt sõpra ja kaaslast Birk'i tappa. See on selge näide, et verejanu suureneb. Ei saa tapmisi korraldada seaduse alusel, siis tehakse seda salaja, ja ma ütlen, võib olla edaspidi hakatakse ka siin salaja tapma ja selle eest ei ole keegi garanteeritud. Meie rühm küsib sel puhul Vabariigi Valitsuselt:

1) Kas poliitilise politsei ametnikkude vangimajas käimine sünnib Vabariigi Valitsuse teadmisel?

2) Kas poliitiliste vangide peksmisi korraldatakse Vabariigi Valitsuse käsul?

3) Kui ei, siis, kas on Vabariigi Valitsusel niisugused toored vägivallateod teada?

4) Kas Vabariigi Valitsus mõtleb korraldusi teha, et vangimajades peksmisi enam ei korduks?

5) Kas Vabariigi Valitsus astub samme

selleks, et teenistuses lubatud piiridest ülestujad ametnikud väärilise karistuse saavad?

(J. Hünerson, põl: Ja kuhu Kaasiku habe jäi? Kas peksid habeme maha? — Naer.)

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 28 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

11. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele tööliste palkade normeerimise asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Töösturitega kokkuleppel kokkuseatud tööstusettevõtete tööliste töötasu kõrgendamise kava järgi pidid 1. oktoobrist s. a. alates maksma hakkama tööliste töötasu alammäärad, milliste alammäärade väljatöötamisest töölistesitajaid osa võtma ei kutsutud. Kava § 1. järgi ei tohi töötasu alammäärad olla tekstiiltööstuses meeste alla 18,75 m. tunnis, naistele alla 16,25 m. tunnis, teistes tööstusharudes meeste alla 21 m. tunnis, naistele alla 19 m. tunnis.

Kokkuleppe § 7. alusel arvatakse tööliste palgast maha, vastavalt turuhinnale, kõik soodustused, mis vabrikandid töölistele annavad.

Sellel alusel on vabrikandid hakanud naturaas antavat töötasu nii kõrgelt ümber hindama raha peale, et töölistes mitte ainult lubatud palgakõrgendust ei saa, vaid paljudes kohtades nende rahas saadud palk isegi väheneb.

Nii näiteks on Narva Kreenholmi vabriku valitsus hinnanud tööliste ühiskasarmutes antavad ühetoalised korterid, mis on äärmiselt viletsad, ega vasta minimaalsematelegi tervishoiu ja muudele nõuetele, 300—600 marga peale kuus.

Vabrikuvalitsuse oma poolt antud andmete järgi on seesugune kõrge korteritehinnastamine enesega kaasa toonud kohe alguses mitmete perekondade ühte tuppa ümberkolimise.

Samuti on väärtusele mittevastavalt ümber hinnatud töölistele antavad puud, sest vabrikuvalitsus annab töölistele harilikult poolmädanenud puid, arwab aga palgast maha puude väärtuse turuhinna järgi.

Peale selle on üksikud ettevõtted, kus lihttöölised seni kõrgemat palka said, kui uus alammäär ette näeb, asunud töölisi lahti laskma, selleks, et uuesti töölevõetavatele töölistele maksta tasu uute alammäärade järgi. Suur osa ettevõtteid aga, kus tööliste palgad

väiksemad uutest alammääradest, ei maksa palkasid ka nende alammäärade järgi.

Kuna kokkuleppe elluviimise järele valvama peab töö-hoolekandeminister, pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Miks ei kutsutud tööliste esitajaid palga alammäärade väljatöötamisest osa võtma?

2) Kas on tähendatud kokkuleppes ette nähtud palgaalammäärad kõikide tööstusettevõtete kohta sunduslikud?

3) Kas on Vabariigi Valitsusele teada, et Vabariigi Valitsuse ja töösturite vaheline kokkulepe palgaalammäärade kohta enesega mitte kaasa ei toonud tööliste palkade kõrgendamist, vaid suurele osale töölistele koguni palkade vähendamise?

4) Kas sünnib Vabariigi Valitsuse teadmisel töölistele antavate soodustuste ebanormaalselt kõrge hinnastamine ettevõtetes?

5) Kuna uued palgaalammäärad tööliste viletsaid elamustingimusi ei paranda, siis kas ja kunas mõtleb Vabariigi Valitsus asuda tõsisele tööliste palgaolude parandamisele?

20. okt. 1926. a.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel K. Ast. J. Klesment. L. Johanson.“)

J. Klesment (stp): Praegune Vabariigi Valitsus, asudes oma ülesannete täitmisele, andis oma deklaratsioonis lubaduse oma üheks tähtsamaks ülesandeks võtta tööliste palgaolude korraldamise. (J. Soots, põl: Kas see siis halb on.) Ei, see ei ole halb. Ja Vabariigi Valitsus tahtis ka tõepoolest näidata, et tema mitte niisama ilusaid sõnu ei ole teinud, vaid et tema on seda lubadust tõsiselt võtnud, asuski selle ülesande täitmisele ning algas läbirääkimisi palgakõrgendamise asjus töösturitega. Valitsus hoolitses selle eest, et üldiselt teatavaks saaks, et valitsus tööliste palgakõrgendamiseks samme on hakanud astuma. Tööliste esitajaid neist koosolekutest osa võtma ei kutsutud. Nad tutvunesid sellega ainult ajakirjanduse kaudu ja lootsid tõepoolest, et võib olla, kord ometi teostub kauaoodatud palgakõrgendamine. Nad lugesid, et see ja see ettevõtte on nõus palkasid kõrgendada, kuid millised need uued palgad pidid olema, seda nad teada ei saanud. Asi muutus aga veel ime-likumaks siis, kui töösturid oma esituse kaudu välja tulid ja teatasid, et nemad ei ole mingisugust kokkulepet valitsusega saanud, et nemad ei tahtvatki palkasid kõrgendada. Teiselt poolt tõendas aga Vabariigi Valitsus oma esitajate kaudu küll ametlikult küll ka muidu, et kokkulepe on töösturitega sõlmitud. Küsimus oli äärmiselt segane, ühelt poolt seleta-

takse, et on kokkulepe tööliste palgakõrgendamise asjus, kuna teised lepingu allakirjutajad õiendavad, et mingisugust kokkulepet ei ole saavutatud. Lõppude-lõpuks ei ole see meile tähtis, kas on mingisugune kokkulepe saavutatud, kuid tähtis on meil see dokument, mis hiljuti teatavaks sai ja mille pealkirjaks on: „Tööstusettevõtete tööliste töötasu kõrgendamise kava.“ Selle dokumendi § 1. kõneleb, et kõigis tööstusettevõtetes pannakse maksma alates 1. oktoobrist 1926. aastast järgmised töötasu alammäärad, millest vähemmaksmine on keelatud: Tekstiiltööstuses — meestele 18,75 marka tunnis, naistele — 16,25 marka tunnis; kõigis teistes tööstusharudes — meestele 21 marka tunnis, naistele 19 marka tunnis. See dokument kõneleb kõigist tööstusettevõtetest, meie peame aga ütleva, et kõik ettevõtted seda kava ei ole omaks võtnud ja ütlevad, et nemad selle kava järgi maksta ei taha, sest nendega ei olla kokkulepet saavutatud. Palgakõrgendus selle kava järgi on ju iseenesest väga väike, aga ta ei käi ka kõigi tööliste kohta. Sealt on näiteks välja jäetud tööliised, kes alla 17 ja üle 60 aasta vanad, on jäetud välja ka algajad tööliised ja nende algajate töötajate hulka võib lugeda § 6. järgi kõiki mustatöölisi. Peale selle tuleb siia juurde veel üks „aga“. Nõndanimetatud „kokkuleppe“ järgi on töösturitel õigus tööliste palgast maha arvata neile antava korteri, valgustuse või muul näol natuuras antava tasu hinna.

Meie teame, et meie töölistele antakse mitmel pool vabrikumajades korterid, antakse puud, prii saun, valgustus ja nõnda edasi. Vabrikutel on tööliste kasarmud olemas, nad on äärmiselt viletsad, korterid ei vasta isegi kõigevähematele nõuetele, mis korteri kohta kuidagi üles seada võiks. Need korterid on harilikult ühetoalised, 10—20 korterit ühe koridori peal, tubade õhumahutus on 3—4, paremal juhtumisel 5 kuubiksülda. Arvake sealt maha ahi, mööbel, palju jääb siis õhku järele. Neis korterites puudub ventilatsioon, puuduvad kõrvalruumid. Need on need korterid, mille kohta ütlev professor doktor Phillipovitsch „kuhu langedes inimene kehaliselt ja vaimlikult kängu peab jääma, närtsima, või aga tooreks ja metsikuks muutuma.“ Sarnastes korterites on tööliised seni sunnitud olnud elama, kuigi neid kortereid võrrelda ei tohiks nõuetega, mis modern vangimajade kohta üles seatakse. Vabrikuvallitsustel on võimalus olnud neid maju sarnastena ehitada, sest meil pole olnud ega ole praegugi mingisuguseid määrusi ega nõudeid üles seatud, milliseid maju võib ehitada, milliseid mitte. Vabrikuvallitsused aga ei taha neid hooneid kasutamata lasta seista; sest siis ei too ju kapital

protsente. Niisugustesse majadesse antakse töölistele korterid ning võidakse selle tõttu töölistele rahapalka maksta nii vähe kui soovitakse. Öeldakse, teie saate ju prii korteri, mis teie veel tahate.

Uus palgakõrgendamise kava lubab seesuguseid korterid ümber hinnata turuhinna järgi. Seda on juba tehtud, turuhindade järgi ümberhindamine on käimas. Mina toon ühe näite Narva Kreenholmi vabrikust. Seal on tööliste lepingukava, öieti üürileping ette pandud, millele nad on sunnitud alla kirjutama. See leping on aga sarnane kõva ja kange, mida vast mujal küll teha ei saa. Meil on praegu maksev üüriseadus, see aga nähtavasti vabrikute kohta maksev ei ole. Sest kuidas võiks muidu sarnaseid tingimisi üles võtta, nagu nimetatud lepingus seda tehtud. Tähen datud lepingu esimeses punktis on öeldud õige ilusaid sõnu, nagu „Kreenholmi vabriku puuvillasaaduste manufaktuur annab töölistele välja korterid, mitte äriajamiseks, vaid et tööliste ja ametnikkude elu soodustada odavate korteritega jne.“ Nii siis väga ja väga suur heategu vabrikuvalitsuse poolt töölistele. Sellega algab leping. Edasi öeldakse esimeses punktis, et neis korterites võivad elada töölised senikaua, kui nad vabrikus alaliselt tööl on, või kuni vabrikuvalitsus selle võimaliku leiab olevat. Kui nad vabrikus enam alalisel töölised ei ole, peavad nad korterist välja minema, või „erakordsetel juhtumistel võib Kreenholmi ühing lubada vabrikutöölts lahkunud töölisele ajutiselt edasi elada korteris. Sarnasel korral maksab üürnik üüriraha hindamise järgi ja nii palju, kui palju see korter ühinguks enesele maksma läheb.“ Igatahes kaunis äramääramata summa. Lepingu viiendas punktis öeldakse, et „Kõigi eksimiste ja kahjude eest käesoleva korteri pidamises, kui need ka teiste poolt ja ilma korteriperemehe teadmata on tehtud, vastutab ainult korteriperemees üksi.“ Edasi, üürilepingu kuuendas punktis öeldakse, et „Kreenholmi vabrikuvalitsuse voliniku või vastava ametniku kirjaliku loata ei tohi üürnik omale teisi kaasüürilisi või sugulasi ja tuttavaid oma korterisse elama võtta või neile öömaja anda.“ Ma ei tea, kas meil tõepoolest sarnane olukord maksma peab, et üheks ööks oma tuttavaid korterisse võtta ei või? Siin võiks ju veel kaugemale minna ja öelda, et korteriomanik üldse ei tohi oma uksest võõrast inimest sisse lasta. (K. Ast, stp: Tegelikult tuleb see ka nii välja!) Eelnimetatud punktile on juurde lisatud õige ilmeline märkus: „Vabrikuvalitsusel on õigus selleks määratud isikute kaudu igal ajal vabriku korterites elanikke üle lugeda.“ Nii siis — töölise korterisse sissetungimine on õigustatud igal ajal,

ja kui korteri ülelugeja leiab ühe inimese rohkem, on korterileping rikutud ja inimesed visatakse korterist välja. Meil maksva üüriseaduse järgi on korterilepingud tähtajata. Kreenholmi vabriku tööliste üürilepingu punkt 9-das on aga ette nähtud, et „Käesoleva lepingu kestus on üks kuu.“ Tähen dab, leping tehakse ühe kuu peale ja vabrikuvalitsusel on kuuaja möödudes võimalik inimesi igal ajal korterist välja tõsta. Peale selle on vabrikuvalitsusel veel terve rida õigusi korterist väljatõstmiseks, nagu töölise varguse pealt tabamine, töölise vabrikust lahkumine jne. Üürilepingu punkt 11-da e) all on öeldud: „kui käesolev korter perekonna suurusele enam ei vasta ja seda tarvis läheb teisele üürnik-töölisele, milleks käesolev kõl bab, ja kui üürnik keeldub teise korterisse minemast,“ siis on võimalik korterikasutajat välja tõsta. Ütleme, perekonnal sisse kolides oli viis liiget. Vanem poeg läks sõduriks, ja nii jäi perekond neljaliikmeliseks. Vabrikuvalitsus võib sel puhul öelda, et korter perekonna suurusele ei vasta ja võib nõuda töölise korterist lahkumist. Sama punkt 11-da f) all on öeldud: „Kui korter tarvitab remonti, mis tarvilikuks tunnistatud vabrikuvalitsuse otsusega,“ siis võib üürilise korterist välja saata. Meil on praegu harilikult korterite remondi asi nii, et üürivahekorda võib lõpetada siis, kui remont tunnustatakse tarvilikuks vastavate võimude poolt — kas tehniliste võimude poolt või linnavalitsuse või kohtu poolt. Kreenholmi vabriku tööliste korterite üürivahekorra lõpetamise otsustamine on ainult vabrikuvalitsuse teha, kuigi ehk küsitav on, kas korter remonti üldse nõuab ja hoolimata sellest, kas remonti nii võimalik teha ei ole, et inimesed korterisse jäävad. Vabrikuvalitsus ainult ütleb — mina tahan, ja inimene peab välja kolima. Edasi on üürilepingus öeldud: „Kui üürnik korterist väljakolimisel üürilepingust järgnenud kohustusi üürileandja vastu rahuldanud ei ole, siis on üürileandjal B. e. s. §§ 1403. ja 1404. põhjal õigus üürniku asju kinni pidada.“ Nii siis, kui näiteks üürnik on võtnud oma juurde tuttava, siis võib vabrikuvalitsus sellest järeldused teha: üürnik visatakse korterist välja, ja vabrikuvalitsus oma äranägemise järgi võib ka üürniku asju kinni panna. „Tempelmaksu käesoleva lepingu sõlmimisel ning üüri maksmisel on kohustatud üürnik tasuma ja kustutama enese kulul.“ Nii lõpeb Kreenholmi vabriku tööliste üürileping. Sarnasele lepingule on Kreenholmi vabriku töölisi sunnitud alla kirjutama, vastasel korral ähvardades neid korteritest välja visata. Lepingule on töölised 6. oktoobril s. a. alla kirjutatud.

Nüüd läheksin edasi hinnastamise juurde. Kui kõrgelt on Kreenholmi vabriku korterid hinnatud? Minul olevate andmete järgi on Kreenholmis 6 kasarmut, kus igas kasarmus 72 korterit ja kus ühine köök iga kuue korteri peale. Toa õhumahutus 3 kuni 3,75 kuubiksülda, need toad on hinnatud 300—450 marga peale kuus. Osas kasarmutes, kus omalalaj ehitatud kahetoalised korterid, on nüüd üks vahe peal kinni müüritud ja ühest korterist sellega kaks tehtud, kahe korteri peale on ühine toidukapp, õhumahutus tubades 3,5 kuubiksülda vähemates tubades, suuremates kuni 7 kuubiksülda. Hinnatud on need 450—700 marga peale kuus. On kaks kasarmut, kus ühes 88, teises 60 tuba: tubade õhumahutus 4 kuubiksülda, sealjuures ühes majas ühine köök 48 korteri peale ja teises 30 peale, seal on määratud üürihinnaks 300—450 marka.

„Kulgu“ kasarmutes, kus igas toas oma köök, on toa hind 500—700 marka. Natukene viisakamad on poolmeistrite korterid. Need on kahetoalised, ühes toas köök, mahutusega 13—14 kuubiksülda ja on hinnatud tuhande marga peale.

Sarnase kõrge korterite ümberhindamise tõttu on Kreenholmis maad leidnud järgmine nähtus: Töölised hakkavad mitmest korterist ühte korterisse koonduma. Mul oli jutuaajamine selle üle ühe Kreenholmi vabriku ametnikuga, kes ütles, et see nähtus olla õige hoogsalt Kreenholmis maad võtnud, et kahe-, kolme-, nelja- ja isegi viieliikmelised perekonnad kahe perekonnaga ühte tuppa kolivad sellepärast, et ei jõuta niipalju üüri maksta, kui vabrikuvalitsus määranud on. Niisama on vabrikuvalitsus, niihästi Kreenholmis kui ka mujal, selle lepingu alusel paraja juhuse leidnud ümber hinnata kõige kõrgema hinnaga kõiki teisi soodustusi, nagu puid, elektrivalgustust, sauna ja pesukööki, nii et ühes Narva vabrikus, nimelt linavabrikus, tuleb igal töölisel maksta 2½ marka tunnis nõndanimeetatud soodustuste eest, seda mitte 8 tunni eest, mil inimene tööd teeb, vaid terve 24 tunni eest.

Meie näeme, et sarnase ümberhindastuse tagajärg ei ole mitte tööliste palgakõrgendamine, vaid selle tagajärjel on osa töölisi sattunud veel palju halvemasse seisukorda, kui nad olid seni. Kuigi suuremal osal rahapalk vast endiseks jääb, on nende seisukord ometi viletsamaks muutunud selle tõttu, et nende korteriolud halvenenud on, et nad peavad mitme perekonnaga kokku kolima ühte korterisse. Neile töölistele aga, kellel enam-vähem viisakamad korterid olid... (M. Martna, stp: Seal ei ole ühtki viisakat korterit!)... tähendab natukene suuremad oma õhumahu-

tuse poolest, nagu „Kulgu“ kasarmutes, kellel iga perekonna peale üks tuba on, kus majas mitte 50—70 tuba ei ole, vaid 4—8 korterit, kus igas toas köök on jne. Need toad on nii kõrgelt hinnatud, et töölised, kes neis elavad, hakkavad saama vähem rahapalka, kui nad seni said. (K. Ast, stp: Targasti tehtud! O. Gustavson, stp: See on just nagu mustlase hobuseostmine.)

Kuid edasi, peale selle, et see ümberhindamine on andnud võimaluse palkasid mitte kõrgendada, vaid isegi vähendada, tuleb siin ette terve rida teisi asjaolusid, mis ühenduses selle palgakõrgendamisega. Tallinnas on üks ettevõtte, kus on toime saadud sellega, et neid töölisi, kes juba praegu rohkem palka said, kui seda valitsuse kokkuleppekava ette nägi, tähendab praegusest alammäärast rohkem palka said, on hakatud lahti laskma ettekäändel, et see sündivat tööpuuduse pärast. Tegelikult aga võtab vabrikuvalitsus selle järele kohe teised töölised ametisse, et uutele inimestele oleks võimalik selle alammäära järgi palka maksta. (Töö-hoolekandeminister O. Tief: Kus see on? Missuguses vabrikus? — M. Martna, stp: Töökaitse ametnikud on ju Teie käsutada!) See on Rotermanni vabrikus. Näib, et terve see palgakõrgendamise ettevõtte mitte mingisugust märki ei tabanud ja et Vabariigi Valitsuse lubadus — tööliste palkasid kõrgendada — täitmata on jäänud. Töölistel on aga ometi õigus palgakõrgendamise peale. Arvan, et asjata oleks siin ette kanda seda viletsust, milles töölised praegu elavad, asjata oleks võrdlema hakata praegusi palkasid elatismiinumiga, see võrdlus ei oleks seda väärt, sest palgad ei ulatu kaugeltki elatismiinumini. Ja kui töölised tegelikult hakkaksidki saada valitsuse kavas ettenähtud palga alammäära, siis ei ulatuks ka see äraclamiseks. Need alammäärad on alammääradest, mis töölised ise üles seadsid ja mis enam-vähem elatismiinumile vastavad, mille kohta töösturid tol korral teatasid, et see mitte liialdus ei ole, vaevalt 1/3. Meie aga nägime, et töölised ei saa sedagi palka kätte, vaid nendelt osatakse igasuguste kombinatsioonide tõttu maha arvata summased „soodustuste“ hinnastamiseks.

Meie oleksime tahtnud küll loota, et Vabariigi Valitsus, asudes tööliste palgakõrgendamise juurde, olukorda palju tõsisemalt oleks võtnud. Moodustab ju tööliskond vast küllalt nii suure osa meie rahvast, et Vabariigi Valitsus temagi elamisvõimaluste peale tõsisemat tähelepanu peaks juhtima. On ju ometi selge, et tööliste majandusliku allasurumisega sööb meie riik ära suurema osa oma kandvast jõust. Töölised nälgivad, nende palgast jätkub vae-

valt silgu-leiva peale neile endile, kuid mitte perekondadele, rääkimata muudest tarbetest. Need tarbed on aga ka töölistel. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm, esitades käesoleva arupärimise, arvab, et tööliste palga normeerimise küsimus küllalt tähtis on, et selle peale Vabariigi Valitsus Riigikogule seletusi annaks, ja et Riigikogu selle küsimuse kohta oma seisukoha avaldaks. Palun arupärijate nimel see arupärimine vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 34 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

12. O. Gustavson'i, L. Johanson'i, A. Vommi ja K. Ast'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele koguduste ja konsistooriumi arhiivide üleandmise asjas. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Perekonnaseisu seaduse („R. T.“ nr. 191/192 — 1925. a.) § 65. järgi antakse üle „kolme kuu jooksul pärast käesoleva seaduse maksmahakkamist siseministrile perekonnaseisu endised arhiivid, välja arvatud need, mis vaimulikkude juures, kes

käesoleva seaduse alusel täidavad perekonnaseisu ametnikkude ülesandeid“.

Tähendatud seadus hakkas maksma 1. juulil s. a. 30. septembriks oleks pidanud olema üle antud perekonnaseisu s. § 65. ettenähtud arhiivid. Oma kirjaga 18. augustist s. a. nr. 685 tuletas siseministeeriumi administratiiv-osa-kond⁷ meelde konsistooriumile, et „kuuluvad üleandmisele ev. -luteriusu kirikute meetrikaraamatute teised eksemplarid, mis endiste seaduste järgi koondatud Teie arhiivi, ja sama usuühingute liitu kuuluvate koguduste meetrikaraamatud ja koguduste liikmete nimekirjad (Personalbuch), mis peetud õpetajate poolt, kes perekonnaseisu seaduse ametnikuvaimuliku ülesandeid endi peale ei võta“. Üleandmise tähtjaks määrati 30. september s. a.

See, mis siitpeale edasi sündis, oli sama uskumatu kui üllatav. Juba käesoleval suvel oli Tallinna Kaarli kogudus revolutsiooniliselt üles kutsunud üleandmise seadust mitte täita. Ning konsistoorium oli oma ringkirjaga („Kiriku Teataja“ nr. 4 p. III) seletanud, et koguduste käes olevad meetrikaraamatud üleandmisele ei kuulu. Nüüd teatas konsistoorium siseministeeriumile kirjaga 28. aug. s. a. nr. 1922, et ta meetrikaraamatute teisendid üle annab 30. septembr., koguduste meetrikaraamatute algkirjade ja koguduste liikmete nimekirjade üleandmise kohta käivast korralduse tege-

misest aga keeldub. Sest tema arvates ei olla nende meetrikaraamatute üleandmise nõue põhjendatud ega nõudvat seda seadus, liikmete nimekirjad aga olla koguduste eraaraamatud, mis ei kuuluvat üleandmisele.

Pidi oletama, et energiline siseminister sarnasele avalikule tõrkumisele reageerib kategoorilise nõudega: arhiivid tulevad üle anda! Aga tegelikult kujunes asjade käik sootu teisiti. Septembri lõpupäevil loobus juba siseminister koguduste liikmete nimekirjade üleandmise nõudest — konsistooriumi motiividel. Ja edaspidises heitluses kaotas siseminister ühe seadusliku positsiooni teise järgi. 24. septembril tegi siseministeeriumi administratiiv-osa-kond konsistooriumist mööda minnes korralduse otsekohe kogudustele: meetrikaraamatud üle anda 30. septembriks. Nüüd alles läks maru lahti. Ringkirja täitmise asemel külvasad kogudused siseministeeriumi üle väga kihvtiste kirjadega. Nii teatas Kärla kogudus, et tema „olles osa Eesti ev. -lut. usuühingute liidust ja alludes selle liidu keskkorraldusele (konsistooriumile) praegusel korral meetrikaraamatuid üle anda ega lõpulikult vastata ei saa, kuna konsistoorium kirikuraamatute üleandmist kogudustele seni ette kirjutanud ei ole, vaid koguni seletanud, et kirikuraamatute algkirjad, mis koguduste käes, üleandmisele ei kuulu. („Kiriku Teataja“ nr. 4 s. a. p. III esimene lõige)“. Teised eksemplarid olla konsistooriumi kaudu saadaval ja sellega „peaksid ministeeriumi tegelikud vajadused kõigiti täitsa rahuldatud olema.“ Kaarma koguduse eestseisus arvab, et „kirikuraamatud on vastuvaidlemata koguduse omandus“. Põide oma teatab, et „algkirjad üleandmisele ei kuulu“. Halliste õpetaja Dehn deklareerib: „meie ülemus on teatanud, et ta meetrikaraamatute ärakirjad üle annab“. Haljala kogudus ironiseerib: „teised eksemplarid on juba Tallinnas, kust neid vist iga silmapilk kergesti kätte saada võib“. Risti kogudus seletab, et tema „kohus on oma otsekohe ülemuse sõna kuulda.“ Tallinna Oleviste kogudus teatab, et „konsistooriumi reskriptiga“ kogu asi juba korraldatud olla.

Tallinna Kaarli ja Pauluse kogudused võtavad peale muu veel üles tasuküsimuse ning nõuavad, „toetudes põhiseaduse § 24. ja V. S. K. I j. X kõite § 575. ja järgmiste peale“ tasumaksmist võõrandatud varanduste eest!

Koguduste kõva attack murdis siseministri vastupanu. 30. septembril võis võidukas konsistoorium teha ringkirjalise korralduse kogudustele („K. T.“ nr. 5), et meetrikaraamatud kohapeal üle võetakse ja et kogudused nende

asele saavad meetrikaraamatute teisendid, milliste ülevõtmise nõudmisest siseminister olla loobunud. Selle ringkirja aluseks olla suusõnaline kokkulepe siseministriga.

Kui siseministeeriumi administratiiv-osa-kond konsistooriumile uuesti meelde tuletas arhiivide üleandmise vajadust, seletas konsistoorium upsaka kirjaga 7. oktoobrist 1926. a. nr. 2199, et „vastavalt konsistooriumi ringkirjale on mõned kogudused meetrikaraamatute teisendid juba tagasi saanud, ja palju kogudusi on teatanud, et nad nende päevade sees teisenditele järele tulevad. Arvesse võttes läbi-rääkimisi härra siseministriga meetrikaraamatute üleandmise ja perekonnaaktide registreerimise korra asjus üldse, ei pea konsistoorium võimalikuks mingi teistsuguse korralduse tegemist kogudustele, kes on oma asjaajamise ümber korraldanud antud ringkirja kohaselt ja mille muutmine tekitaks arusaamatust ja pahameelt“.

Selle peale vastati ministeeriumist siseministri resolutsiooni teatavaks tegemisega. See resolutsioon lausub järgmist: „Käesolevas kirjas mainitud kokkulepe puudutas ainult seda, et siseminister ei nõua meetrikaraamatute teisendeid, mis konsistooriumi käes on, kuna algkirjade nõudmisest siseministeerium seaduse põhjal loobuda ei saa. Meetrikaraamatute koha asjus minu ja piiskopp Kuke vahel kokkulepet olnud ei ole ja perekonnaseisu s. § 65. alusel jääb sisem. nõude juurde, et meetrikaraamatud tulevad üle anda Tallinnas“.

Resolutsioonis nimetatud suusõnaline kokkulepe on ebaseaduslik. Sest perekonnaseisu s. § 65. ei kõnele mingist eranditegemisest arhiivide leiduvate teisendite suhtes — arhiivid tulevad kõige üle anda.

Tegelikult on arhiivide üleandmisega lugu praegu nõnda, et ei konsistoorium omi teisendeid ega suurem osa kogudusi oma algkirju veel üle andnud ei ole ning nõnda siis perekonnaseisu s. § 65. nõue alles täitmata.

Praegune ebamäärane olukord nõuab kiiret lahendamist. Rääkimata sellest, et siseminister oma järelandmistega ja ebaseadusliku kokkuleppega on asetanud oma ametkonna väga täbarasse seisukorda, takistab praegune olukord õige tuntuvalt perekonnaseisu ametnikke täitmast nende peale pandud ülesandeid (vaimulikud tõrguvad tihti peale tasuta välja andmast perekonnaseisu muudatuste registreerimiseks tarvisminevaid vastavaid tunnistusi) ja toob nüüdki segadusi, sest mitmed vaimulikud kannavad praegugi veel nende poolt toimetatud vaimulikud talitused meetrikaraamatutesse. Pealegi võidaks kodanikkude keskel tulla arvamisele, et meil on teatud liik ühin-

guid ja kodanikke, kelle eesõiguseks seaduse peale vilistamine.

Kõige ülaltoodu põhjal pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Vabariigi Valitsusel teada, et on siamaani täitmata perekonnaseisu seaduse § 65. nõue arhiivide üleandmise kohta?

2) Kui ja, siis: mis kavatses Vabariigi Valitsus ette võtta selleks, et:

a) tõrkuvat konsistooriumi ja kogudusi seaduse täitmisele sundida ja

b) tühistada siseministri ebaseaduslik kokkulepe, millise põhjal tahetakse üleandmist vabastada konsistooriumi arhiivi meetrikaraamatute teisendid?

3) Kas on loota, et arhiivide üleandmise asjus seaduslik kord juba lähemal ajal jalule seatakse?

Tallinnas 18. 10. 26.

Oskar Gustavson.

L. Johanson.

A. Vomm.

K. Ast.“)

O. Gustavson (stp): Mitmed Riigikogu liikmed on minu poole pööranud küsimisega, kas arupärijad käesoleva asjaga härra siseminister Laretei lahkumist Moskvasse tahavad kiirustada, või tahavad nad seda tagasi hoida. Meie rühm ei loe tarvilikuks küsimust sellelt positsioonilt võetuna üldse kaaluda. Meid huvitab vaid küsimuse objektiivne külg. Mõõda minnes võiks siiski tähendada, et härra siseminister just arhiivide manöövritega võiks teeninud olla oma värsked diplomaadi kannused, sest diplomaatia põhivaraks on ju õigusemõiste relatiivsuse tunnustamine ja harrastamine, ja härra siseminister oma sammudega arhiivide üleandmise küsimuse lahendamisel on veenvalt näidanud, et tema lugupeetud isikus peitub äärmine relativist, kes käsitab seaduslikke norme selle järgi, kellega temal tegemist. Siin oleks võinud arhiivide üleandmise asjus härra ministriga vast võistelda rahvasaadik Raudkepp, kes enam kui üks kord Riigikogu kõnetoolilt on rõhutanud, et tähtis ei olla „seaduse täpse kirjatähe järgi käimine, vaid rahva tahtmine“. Aga meie rühm ei saa loomulikult sinna midagi parata, kui lugupeetud härra välisministri valik on langenud härra Laretei kasuks ja härra Raudkepi kahjuks. (L. Johanson, stp: Aga vast saab härra Raudkepp nõunikuks?!) Meie võime konstateerida, et Moskva kliima igatahes pakub parimaid võimalusi relatiivse ilmasuhtumise soodsamaks arenemiseks. Ado Birk on ses suhtes tunnistuseks — sama värseks kui võrratuks.

Meie arupärimist võiks nimetada „peatükk sõjast siseministri ja piiskopi vahel.“ Et saada aru selle võitluse tekkimisest ja manöövrimest, lubage kõigepealt paar märkust ta tagapõhja kohta.

Aastal 1925. võttis II Riigikogu vastu perekonnaseisu seaduse, sellega murdes kiriku põlise monopoli perekonnaseisu muudatuse registreerimisel. Tuleb konstateerida, et see ajalooline murrang Riigikogus teostus suuremaid laineid löömata. Kristlik rühm oli võrdlemisi passiivne ja asetaski enda poolt ainsama mälestusmärgina kiriku eesõiguse kalmule peotäie rahvasaadik Raudkepi kirjaoskamatuid parandusi, mis sinna närtsisid perekonnaseisu seadusse õnneks pääsemata. Kristlikul rühmal oleks olnud veidi raskegi teha midagi rängemat, sest seadus vastuvõetud kujul oli kompromissi vili: valitsus ja konsistoorium olid kokku leppinud. Selle kokkuleppe olulisemaks osaks olid perekonnaseisu ametnikud-vaimulikud, kes äralepitamistalledena seadusse parandusena sisse toodi. Kristlastel oli vist pisut piinlik nüüd, kus vaevalt oli saabunud see värske kompromiss, tulla ja hakata mürglit tegema. Kuigi need härrad midugi sarnastes asjades just väga häbelikud ei ole, hoidsid nad sel korral siiski — nagu öeldakse — meele ees. Seadus võeti vastu 1925. aastal. Maksma hakkas see alles 1. juulil 1926. aastal. Nii et kristlastel ja pastoritel enam kui pool aastat aega oli oma ja teiste südameid ning neere selle seaduse kõlbavuse suhtes „läbi katsuda“, nagu armastab öelda õnnis Tiibuse Jaak. Aga kippu-kõbinat polnud seal poolt kuulda, isegi kristlaste valimisplatvormis mitte. Kõik oli vaikne ja vaga, nii kristlaste leeris kui selle taga. Enne kui äkki ja ootamatult, just seaduse maksmahakkamise tähtpäeva eelõhtul, kõlas korruga Kiideoni sarv kristlikkude leeris: „Siin Jehoova ja Kiideoni mõök, mis peab pistma surnuks perekonnaseisu seaduse!“ Puhujaks oli „Postimehe“ rasvane ve, alias Jaan Järve, Laiuselt, sama, kelle abiga Albert Kivikas omalajal „Postimehe“ peatoimetajale mängis ühe hullema sissekukkumise. (J. Voiman, stp: Kuidas see lugu oli?) See on üks väga pikantne lugu. Viiks liig pikale, kui me hakkame seda siinkohal käsitama. Kivikase ühest romaanist võis kord leida lehekülje — see on mälestusmärk sellele pikantsele vahejuhtumisele.

Ja siis läks liikvele kristlik rühm, löid lokku teisedki pastorid, ning Raudkepp oma „Kodumaa Hääl“ hakkas organiseerima järjekordset püha sõda... (A. Jõeäär, stp: Ristsõdal)... ristirahva päästmiseks uue seaduse paganluse käest. Esitati III Riigikogule suure hiljaksjäämisega (K. Päts, põl: Kuhu

nad siis tõttama peaksid?) — üks korralik kristlane jääb alati hiljaks — eelnõu, millega taheti edasi lükata seaduse maksmahakkamise tähtaega.

Teie küsite: aga mis siis vahepeal oli sündinud. Mitte midagi ei olnud sündinud. Pastorid olid lõpuks ometi seaduse läbi lugenud ja tulnud kurvale ning kohutavale veendumusele: uus perekonnaseisu seadus ähvardas nende mammona küljest hea suutäie ära hammustada. Sest pastoritele oli küll jäetud õigus perekonnaseisu muudatuse ametnikkudena registreerida, aga ilma tasuta. Teie aga kõik peate ütleva: oleks seitsmes ilmaime, kui üks vaimulik teeks midagi, ilma selle eest saamata seda, mida koi ja rooste rikub. Ma ei mõista neid hukka: on nemadki aja ning traditsioonide saadus, keda aastasadu on liigutanud suurema stiimulina — mammon. Nende kohta võiks öelda Hiibi raamatu sõnadega: Pista oma käsi nende mammona külge, katsi, kas nad sind maha ei jäta sinu suu sisse.

Ja kui nüüd vahepeal oli selgunud, et perekonnaseisu seadus just seda pastorite Ahillese kanda tabab, mis ime siis, kui Kiideoni keeled pillile pandi ja mängiti — auf-deonschi.

Muidugi oleks olnud lõpmatu rumal tulla hädahüüdega: päästke meie margad: Kristlastel on neiks puhkudeks alati valmis merihädaliste surmasignaal veidi uuendatud kujul: päästke oma hinged! See põline loosung pandi nüüdki oma lippudele, kui mindi püha sõtta perekonnaseisu seaduse vastu.

See seadus haavavat rahva usutunnet, see tahtvat ta käest kiskuda ta kallima hingevara ning õnnistuse. See olla talle sellepärast hingeoluliselt võõras ja vastuvõtmatu. See külvavat vaid segadusi, pahameelt ja vacnu. Ja — ei unustatud sedagi praegusel kokkuhoiu ja koondamise hooajal — see toovat riigile ja rahvale suuri lisakulusid ning -koosseise.

Nii õpetas Järve „Postimehes“ ja Tallinna praostkonna pastorid ning Pärnu Aksel Leinjärv-Tohyma — ma palun mitte „tohmänniks“ pidada — „Päevalehes“, „Kodumaa Hääl“ koguni kõnelemata — see puistas igas numbris, kui Koltsi kuulipilduja. „Maamavalitsuse“ arhivaarist tegi lugupeetud Leopold Raudkepp juristi, kes pidi juriidiliselt hävitama selle perekonnaseisu seaduse, nagu Saul Amaleki soo.

„Postimees“ koguni katsub Tartumaal instseneerida midagi adventistide viimsepäeva taolist: et paarid jooksevad murdu laulatusel ning kirikute ees on pikad pruutpaaride sabad, kes katsuvad veel viimast rabada, enne kui tuleb see hirmus aeg, kus jumalasõna peale-

lugemine enam sunduslik ei ole. (Haridusminister J. Lattik: Aga mida Teie kirikuuste ees tegite?) Seda ma seal küll ei teinud, mis Teie oma koolipoisse teha lasite. (Haridusminister J. Lattik: Minu koolipoisid võivad niimõndagi sotsi õpetada.) See hirmu ja õudsuse lavastus ei õnnestunud noore rahvakiriku liidu käes kõige paremini. Aga üks ime sündis ometi: kristlik rahvaerakond ja rahvakiriku liit, kes olid hiljutistel valimistel üksteisega nugade ja nuiade peal väljas olnud, langesid luksudes üksteise kaela, et võidelda verivendadena ühise vaenlase vastu.

Aga see kõik ei piisanud: seadus, mis oli hakanud maksma ettenähtud tähtajal, võitis tegelikult elus kodanikkude sümpaatiat, ning vihaseks õhutatud vaenulikkus ta vastu ei tahtnud kuidagi jalgu alla võtta. Nüüd algaski see aegjärk, kus, piltlikult öeldes, kirik ministriumiga poksispositiooni asus.

Ma tähendasin juba eelpool, et konsistooriumi enda pealekäimisel perekonnaseisu seadusse sisse poetati perekonnaseisu ametnikud-vaimulikud. Aga just ametnikud-vaimulikud mängiti nüüd välja perekonnaseisu seaduse teostamise vastu. See olla vaimuliku-seisuse vägistamine, kui neile tahetavat peale sundida ilmaliku ametniku kohused ning nimi. Nii ruttu oli siis tuul pööranud lõunast põhja ning Paulustest saanud Saulused. Pastorid olid ära salanud — ise oma lapse. Maha temaga! Läks taas täide laulusalmi tõde. Kõik enne ööd võib teiseks minna, kui oli vara hommikul.

Ja kui seaduse tegemisel oli kardetud, et soovijaid pastoreid liig palju saab ning teatud kitsendused § 7. sisse viidud, siis selgus nüüd üllatav tõsiasi: pastorid keeldusid demonstratiivselt oma nõusolekut andmast endid ametnikuks-vaimulikuks registreerida lasta. Ainult üksikud julgesid astuda selle ketserliku sammule. Ma rõhutan meelega: ketserliku. Sest pastorepere oma üldsuses mõistis selle sammu hukka. Nii soovivad Tallinna praostkonna pastorid oma avalikus läkituses, et „õpetajad, kes registreerimise-ametnikuks on hakanud, kiriku huvides selle oma sammu revideerimise alla võtaksid, kuna nad oma teo läbi usulist selgust ja arusaamist võiksid tumestada.“

Oligi neid, kes oma hingerikkuva sammu revideerisid ja ametnikust tagasi astusid. Nii näiteks Sindi õpetaja Vühner, kes telegrahvi teel siseministriumile teatas, et ta „loobub ja raamatud tagastab“. Nii siis: sihilik sabotaash ja demonstratiivne keeldumine seal, kus seda sugugi oodata ei osatud. Ja selles situ-

atsioonis tekkiski arhiivide üleandmise konflikt, mida käsitab meie tänane arupärimine.

Perekonnaseisu seaduse § 65., mis käsitab arhiivide üleandmise küsimust, oli üldkomisjonis võetud seadusesse lahjendatud kujul eestkätt pastorite huvides. Valitsuse vastav ettepanek nägi ette arhiivide üleandmist igal tingimusel, sellest küsimata, kas vaimulik hakkab perekonnaseisu ametnikuks või mitte. Nüüd tehti amnestia neile vaimulikkudele, kes perekonnaseisu ametniku ülesanded endi peale võtavad, tehti sel eeldusel, et kõik vaimulikud, kelle keeleoskus seda lubab, seaduses ettenähtud võimalust tarvitavad, ning nõnda siis arhiivide küsimus kõige õnnelikumalt lahendub: kohtadepealsed kirikute perekonnaseisu arhiivid jäävad sinna, kus nad on.

Aga siin sündis just nagu Simsoni mõistatuses: magusast sai mõrudat ja lahjast kõige kangemat. Just arhiivide frondil kujunes perekonnaseisu sõja Marne: kindral-superintendent ja kindral-kuberner löid siin kindrallahingu.

On huvitav vaadelda kaht väerinna juhti ning võrrelda nende taktikat. Piiskopp Kukk: suur, tugev, tüse, paindumata nii kujult kui tegumoelt ja taktikalt: tank, mis tunnustab ainult üht hüüdsõna: murrant edasi! Siseminister Laretei: noor, mänglev, ettevaatlik, rohkem diplomaat, kui väepealik: õhulaev, mis hiilgab ümberhaaravate manöövritega ja saltomortaalidega. Ühes asjas aga oli siseminister määratus ülekaalus: pühakiri ja seadus olid tema poolt ja piiskopi vastu. Iga hing heitku ülemate alla! ütleb pühakiri. Arhiivid tulevad üle anda! kohustab perekonnaseisu seadus.

Aga siin näeme liigne kord, kui kummilkiult veniv on teoloogide pühakirja ja seaduste interpretatsioon: eetilised ja juriidilised normid on nende suhtes kohustavad nõndavõrd, kui võrd nad tulevad kasuks kirikule. Igasugune muu seletus on sest tigidast. Nii et piiskoppi see palju ei kohutanud — sattuda kollisiooni pühakirjaga ja seadusega.

Aga imestada tuleb vaid seda, et härra siseminister selle oma surmadivisjoniga — seaduse selge nõudega — kuigi õnnelikult ei osanud opereerida. Selle asemel, et teda ataki viia, laskis ta teda vaid taganeda — „võidurikkalt ja täielikus korras“, nagu öeldi vanasti.

Ma olen alati mõelnud, mis oleks sama siseminister teinud siis, kui piiskopi asemel tal oleks tulnud umbes sarnaseid asju ajada, ütlemine näiteks töölisühisuste kesknõukogu juhatajaga ja koguduste asemel töölisühisustega. Ma ei eksi vist mitte oletades, et siis kindral-kuberner tõrkujate suhtes oleks tunnud vaid üht vahendit: areteerida! sulguda!

Sest kummalisel kombel on meil sõna „tööline“ alati mõjunud kindral-kuberneridele kui kõrvahoopi ohvitserile: siis peab ennast ajama püsti täies pikkuses ning tegutsema — reshiteljno!

Aga nüüd olid siin kindral-kubeneri õnnetuseks vastasteks piiskopp ja auväärt pastorid, — ning siseminister ei osanud kuidagi tabada õiget poosi ega distantsi.

Mis lausub perekonnaseisu seaduse § 65? Ta ütleb: „Kolme kuu jooksul pärast käesoleva seaduse maksmahakkamist antakse üle siseministrile perekonnaseisu endised arhiivid, välja arvatud need, mis vaimulikkude juures, kes käesoleva seaduse alusel täidavad perekonnaseisu ametnikkude ülesandeid.“

Teie näete, seaduse nõue on selge ja kateooriline: tulevad üle anda kõik endised perekonnaarhiivid, kõigega, mis seal sees, ilma mingi erandita — 3-kuulise tähtaja jooksul pärast seaduse maksmahakkamist, nii siis hiljemalt 30. septembriks 1926. a. Ja kirjaga 18. augustist s. a. nr. 685 tuletas siseministeri administratiiv-osakond meelde konsistooriumile, et „kuuluvad üleandmisele ev.-luteriusu kirikute meetrikaraamatute teised eksemplariid, mis endiste seaduste järgi koondatud teie arhiivi, ja sama usuühingute liitu kuuluvate koguduste meetrikaraamatud ja koguduste liikmete nimekirjad, mis peetud õpetajate poolt, kes perekonnaseisu seaduse ametniku-vaimuliku ülesandeid endi peale ei võta.“

Selles siseministeri administratiiv-osakonna kirjas oli perekonnaseisu seaduse § 65. tõlgitsetud just nõnda, nagu see paragrahv mõeldud oli. Kui see paragrahv sisuliselt oli kiriklikkudele ringkondadele vastuvõtmatu, siis oleks seda tarvis olnud parandada seaduse tegemisel. Härra Raudkepp on loetlenud kõik oma tehtud parandused, nende seas otsite teie aga asjatult seesugust, mis käsitaks § 65. muutmist. Järelikult olite teie selle paragrahvi vastuvõtmisega täiesti nõus. Nii siis sündis, nagu Krölov'i mõistulaulus: „Slona-to ne sametili“. Aga nüüd, kus see kristlaste meelest praegu nii lõpmata tähtis asi on nende eneste poolt maha magatud, tulla ja nõuda, et täidesaatev võim peaks seaduste seletamise korras seadust sisuliselt muutma hakkama härra Raudkepi poolt soovitatud põhimõtteil: tähtis ei ole seaduse täpse kirjatähe järgi käimine, vaid rahva tahtmine — on see veidi lapsik ja isegi rumal. (L. Raudkepp, krst: Noh, olge ettevaatlik oma sõnades!) Parem oleks, kui teie ettevaatlikumad oleksite oma tegudes. Ma ei tea, mis tahetaks härra Raudkepi poolt soovitatud põhimõttega seadusandlikus elus peale hakata. Kas olete Teie, härra Raudkepp, oma põhimõtte lõpuni mõelnud?

Mis sünniks siis, kui Teie põhimõtte järgi seataks ainukeseks lähtekohaks rahva tahtmine? Mis saaks maksuseadustest? Vaevalt on maksud küll kellelegi meelt mööda. Aga, härra Raudkepp, eks ole see ikka nõnda... (L. Raudkepp, krst: Palun minuga mitte rääkida Riigikogus!) Noh, ma jätan siis järele. Aga konsistoorium asus siiski sellele kallakule teele, mida härra Raudkepp — palun vabandada, nimetasin veel kord Teie nime — talle kätte oli näidanud. Konsistoorium teatas siseministeriumile kirjaga 28. aug. s. a. nr. 1922, et ta meetrikaraamatute teisendit üle annab 30. septembriks, koguduste meetrikaraamatute, algkirjade ja koguduste liikmete nimekirjade üleandmise kohta käivast korralduse-tegemisest aga keeldub. Sest tema arvates ei olla nende meetrikaraamatute üleandmise nõue põhjendatud ega nõudvat seda seadus, liikmete nimekirjad aga olla koguduste eraamatud, mis ei kuuluvat üleandmisele. Siseministeriumi administratiiv-osakond katsus päästa oma positsiooni uue seletusega 30. sept. 1926. a., aga konsistoorium andis uuesti särke ning murdiski administratiiv-osakonna frondist koguduste liikmete nimekirjadega läbi: need vabastati üleandmisest kirjaga 27. sept. s. a. Milleks härra siseminister selle taganemise tarvilikuks luges — jumal seda teab. Nähtavasti oli kristlaste press valitsuses sama tugev, kui väljaspool valitsust. Aga muidu oleksid vahepeal maad leidnud sündmused pidanud siseministrile suggereerima just pealetungiva taktika, sest kõik tundemärgid näitasid, et konsistoorium ja pastorid tüürisid avaliku vastuhakkamise poole hüüdsõna all: arhiive mitte üle anda!

Juba 29. juunil tõi „Päevaleht“ sõnume, et „Tallinna Kaarli kiriku nõukogu vastu võtnud otsuse, mille põhjal õpetajad ei tohi meetrikaraamatuid siseministeriumile üle anda.“ Härrad kristlased, kui üks teine selts või ühing oleks sõandanud avalikult üles kutsuda seaduste mittetäitmisele, siis oleksite teie olnud esimesed karjuma kindral-kubernerile: poo risti! Aga siin leidsite ja leiata praegugi, et see väga hästi oli tehtud, ja seda sellepärast, et üleskutsujad olid teie oma mõttevennad. Konsistoorium sai nähtavasti Kaarli vande-vendadest südant juurde ja seletas oma augustikuu ringkirjaga, „Kiriku Teatajas“ nr. 4. p. 3. avalikult: „Siseministerium nõuab meetrikaraamatute teisendite üleandmist konsistooriumilt ning meetrikaraamatute ja koguduste liikmete nimekirjade (Personalbuch) üleandmist neilt kogudustelt, kus õpetaja perekonnaseisu ametniku kohuseid oma peale ei ole võtnud. Konsistoorium on otsustanud siseministeriumile konsistooriumi koondatud

meetrikaraamatute teisendid siseministeeriumi poolt määratud tähtjal, 30. septembril s. a., üle anda, nende algkirjade ja koguduste liikmete nimekirjade kohta, mis koguduste käes, aga seletada, et need üleandmisele ei kuulu.“

Piiskopp oli sellega asunud pealetungile täiel väerinnal ning ta kordas oma lahingumanifesti kirjas siseministrile 28. augustil. Ning nagu meie eelpool nägime, lõi siseministri seaduslik positsioon kõikuma. Esimene eelpost oli vaenlastele loovutatud. Kui siseministeerium 24. septembril tegi ringkirjalise otsekoheise korralduse kogudustele nende käes olevaid arhiive üle anda, siis algas üldine tormijooks siseministeeriumi peale. Selle asemel, et ringkirjas välendatud seadusnõuet täita, külvasid kogudused siseministeeriumi üle kirjadega, kus upsakat kõrkust samapalju leidis, kui sapilist ironiat. Need kirjad on sedavõrd iseloomustavad, et mina keelduda ei suuda mõnda neist siinkohal tsiteerimast. Nii teatas Kärkla kogudus, et tema „olles osa Eesti ev.-lut. usuühingute liidust ja alludes selle liidu keskkorraldusele (konsistooriumile) praegusel korral meetrikaraamatuid üle anda ega lõpulikult vastata ei saa, kuna konsistoorium kirikuraamatute üleandmist kogudustele seni ette kirjutanud ei ole, vaid koguni seletanud, et kirikuraamatute algkirjad, mis koguduste käes, üleandmisele ei kuulu. („Kiriku Teataja“ nr. 4. s. a. p. III esimene lõige.) Teised eksemplarid olla konsistooriumi kaudu saadaval ja sellega peaksid ministeeriumi tegelikud vajadused kõigiti täitsa rahuldatud olema.“ Kaarma koguduse eestseisus arvab, et „kirikuraamatud on vastuvaidlemata koguduse omandus“. Pöide oma teatab, et „algkirjad üleandmisele ei kuulu.“ Halliste õpetaja Dehn deklareerib: „meie ülemus on teatanud, et ta meetrikaraamatute ärakirjad üle annab“. Haljala kogudus ironiseerib: „teised eksemplarid on juba Tallinnas, kust neid vist iga silmapilk kergesti kätte saada võib“. Risti kogudus seletab, et tema „kohus on oma otsekoheise ülemuse sõna kuulda“. Tallinna Oleviste kogudus teatab, et „konsistooriumi reskriptiga“ kogu asi juba korraldatud olla. Ühesõnaga: meie riik ei ole mitte seitsinatsest maailmast, kus siseministril midagi öelda oleks. Meie kuningas on — konsistoorium. Vähe veel sellest: Tallinna Kaarli ja Pauluse koguduste kodukasvanud juristid võtavad kätte ja seletavad siseministeeriumile päris tõsise näoga, et põhiseaduse § 24. ja V. s. k. X k. I jao põhjal tulla kogudustele äravõetavate raamatute kui võõrandatud varanduste eest määrata tasu.

Siseministeeriumi administratiiv-osakond pidi kõik need mõrudad piiskopipillid vaikides alla neelama. Kujutage ette sealset närvilist

meeleolu, mis sarnane talitamine tekitas. Seaduse nõue on selge, aga tõrkujatest vaimulikkudest jagu ei saa. Ent jäme ots oli alles tulemas. Siseministeeriumi administratiiv-osakond tuletas konsistooriumile uuesti meelde, mis ta kohus teha arhiivide üleandmises ja esitas seletuseandmiseks ühe koguduse tõrkumiskirja. Aga seal ilmus äkki kui välk selgest taevast ajalehtedes ja pärast ka „Kiriku Teataja“ nr. 5. konsistooriumi uus reskript, mis lausub järgmist: „Konsistoorium teatab, et siseministeeriumi ringkirjaga 24. septembrist s. a. nr. 685 nõutud meetrikaraamatud ei tule Tallinna tuua, vaid oodata, kuni neid kohapeal üle võetakse. Kui algkirjad kogudustelt üle võetakse, siis jäävad kogudustele meetrikaraamatute teisendid, mida kogudused võivad konsistooriumilt kätte saada, või omal kulul lasta postiga ära saata, ja seda juba õige pea, et võimalik oleks 1. juulist s. a. peale meetrikaraamatutesse tehtud sissekandeid nendesse ümber kirjutada.“

Mis oli siis vahepeal juhtunud? Üks hull ja uskumatu lugu: siseminister oli salaja valge lipu üles lükanud ja konsistooriumi leeri rahuläbirääkimistele lipsanud ning seal piiskopiga suusõnal kokku leppinud — konsistooriumi arhiivi teisendid jäävad üle andmata!

Sarnaseid skandaalseid ülejooksmisi iseloomustatakse meil viimasel ajal lausega: à la Ado Birk.

Ma ei taha kõneleda küsimuse sellest külast. Mida ma aga ei saa jätta siinkohal kinni naelutamata on see, et siseminister sarnase kokkuleppega on rikkunud seadust. Perekonnaseisu seaduse § 65. nõue on selge: kõik endised perekonnaseisu arhiivid tulevad üle anda siseministeeriumile, välja arvatud need, mis vaimulikkude juures, kes on hakanud perekonnaseisu ametnikkudeks. Siin ei nähta ette mingit erandit mitte kellegi ega millegi suhtes. Kui aga siseminister anda tahab amnestia konsistooriumi arhiivile, siis on see lausa seadusvastane samm, mis tuleb tühistada, kui tahetakse pisutki püsida neis „seaduslikkuse piirides“, millistest kõneleb Riigivanem Teemandi kabineti deklaratsioon. See on kõik muud, ainult mitte õiguslik kord, kui minister hakkab omapead seadusi ümber tegema selle järgi, kellega tal seaduse kohaldamisel tegemist — kas Juhaniga või Jaaniga.

Piiskopp oli kindrallahingu võitnud. Ja vaadake, kui ruttu nüüd liigub selle masina hooratas, mida enne kuidagi auru alla ei saadud. Administratiiv-osakond tuletab oktoobri algul uuesti meelde arhiivide üleandmise vajadust.

Selle peale seletab konsistoorium upsaka kirjaga 7. okt. 1926. a. nr. 2199 järgmist: „Vastavalt konsistooriumi ringkirjale on mõned

kogudused meetrikaraamatute teisendid juba tagasi saanud, ja palju kogudusi on teatanud, et nad nende päevade sees teisenditele järele tulevad. Arvesse võttes läbirääkimisi härra siseministriga meetrikaraamatute üleandmise ja perekonnaktide registreerimise korra asjus üldse, ei pea konsistoorium võimalikuks mingi teistsuguse korralduse tegemist kogudustele, kes on oma asjaajamise ümber korraldanud antud ringkirja kohaselt ja mille muutmine tekitaks arusaamatust ja pahameelt.“

Teie näete, vaevalt nädala jooksul on juba arhiiv rändamas Tallinnast maale. Aga enne ei saanud tervelt 3 kuu jooksul kuidagi arhiividele jalgu alla.

Minister katsub rehabiliteeruda ning teeb konsistooriumi kõrgile kirjale järgmise resolutsiooni: „Käesolevas kirjas mainitud kokkuleppe puudutas ainult seda, et siseminister ei nõua meetrikaraamatute teisendeid, mis konsistooriumi käes on, kuna algkirjade nõudmisest siseministeerium seaduse põhjal loobuda ei saa. Meetrikaraamatute koha asjus minu ja piiskopp Kuke vahel kokkulepet olnud ei ole, ja perekonnaseisu seaduse § 65. alusel jääb sisemin. nõude juurde, et meetrikaraamatud tulevad üle anda Tallinnas.“

Teie kõik peate tunnistama: see õnnetu resolutsioon ei päästa enam midagi kaotatud positsioonist. Minister kinnitab vaid kirjalikult, et ta piiskopiga ebaseadusliku kokkuleppe on sõlminud. Ta vaidleb vastu arhiivide üleandmise koha kokkuleppe versioonile. Viimast polla olnud. Aga see on ometi sootuks kõrvalise tähtsusega küsimus.

Hakkab hale meel ministrist, lugedes seda resolutsiooni.

Kuidas on praegu tegelikult lugu arhiivide üleandmisega? See seisab. Ainult mõned üksikud kogudused on üle andnud oma arhiivid siseministeeriumile, teised ootavad ikka veel — konsistooriumi korraldust. Nii on siis konsistoorium tabanud kaks jänest korraga: oma teisendid päästnud lõpulikult ja koguduste algkirjade üleandmise edasi lükanud määramata ajaks...

Isegi siis, kui arhiivide üleandmise küsimusel oleks vaid juriidilis-teoreetiline tähtsus, ei saaks lubada sarnaseid seadusevastaseid spekulatsioonide, nagu neid nüüd sünnib perekonnaseisu seaduse § 65. teostamisel.

Aga häda on seda suurem, et tähendatud paragrahvi nõude täitmatajätmine teravasti löikab kodanikkude igapäevasesse ellu. Sest praeguses ebamäärases seisukorras on perekonnaseisu ametnikud ja kodanikud püsti hädas neil juhtumistel, kus perekonnaseisu muuda-

tuste registreerimisel on vaja ka endised meetrikatunnistused.

Mitmed vaimulikud keelduvad viimaseid välja andmast ilma tasuta. Ja kui ajakirjanduses sellele avalikult tähelepanu juhiti ning praost Mohrfeldt „Päevalehes“ õiendama ruttas: see teade ei vastavat tõele, sest „ükski õpetaja ei ole keeldunud tunnistusi välja andmast, kui ka selle eest maksu ei oleks olnud, kõigile soovijaile on tunnistusi antud, küsimata, kas ta kirikumaksu maksnud on või ei“, siis oli isegi „Päevalehe“ toimetuse üks peamees sunnitud sellele auväärt herrale kibedasti tõtt suu sisse ütleva — temagi süda läks läilaks selle variseerikkuse pärast.

Mis kõnelevad siis tõsisasjad? Mul on siin üks väga huvitav kiri, mille on saatnud Türi õpetaja Paul Kuusik kodanik Kr-le viimase palve puhul, talle meetrikatunnistus välja saata. Ma kannan ette selle kirja ja sellele ligilisatud üksikasjalise arve.

Kiri on järgmine: „Teie kirja peale tunnistuse saamise asjus Teile ja E. P.-le“ — ma jätan nimed nimetamata, et pastorid pärast ei saaks neid hingi kimbutada — „teatan, et Türi koguduse nõukogu otsuse põhjal antakse tunnistusi kirikuvalitsuse poolt ainult neile, kes oma kirikuliihme maksud ära õiendanud on.“

Teie ei ole mitte ükski aasta omale kirikuliihme kaarti võtnud, alates 1921. aastast ja E. P. alates 1925. aastast. Juurdelisatud lehel on võlasummad täpselt välja arvatud, ja kui need ära tasute, siis võite tunnistuse saada. Teie tempelmargid saadan siinjuures tagasi. Türi õpetaja. Paul Kuusik“.

Ja siin see huvitav hingepäästmisarve. 1921. a. — 30 marka, 1922. a. — 105 marka. 1923. a. — 110 marka. 1924. a. — 110 marka ja 1925. a. — 150 marka, kokku 505 marka ja sellest 10% viivitusraha - 50 marka, nõnda siis vana võlga kokku 555 marka; 1926. a. — liikmemaks 150 marka ja keskkassa maks — 20 marka. Kogu arve — 725 marka. E. P.-le on esitatud järgmine arve: 1925. a. — 100 marka ja 10% viivitusraha, kokku 110 marka, 1926. a. — 110 marka ja keskkassa maks 20 marka, kokku 240 marka. Mõlemad summad kokku — 965 marka. (J. H ü n e r s o n, põl: Ja sedagi ei m a k s a ä r a.) Rikastele herradele ei ole see midagi ühe väikse tunnistuse eest 1000 marka välja maksta, kuid õnnetuseks ei ole kõik nii rikkad, nagu Teie. (A. S t e r n f e l d t, krst: V a e s e i d v a b a s t a t a k s e i g a s k o g u d u s e s.) Väga õige. Ma kannan ka selle kohta ühe väikese epistli ette. Nii kirjutab Risti pastor härra Schwarz ühele kodanikule järgmist: „Sel korral, kui Teie soovite endid kiriklikult laulatada lasta,

siis palume teatada, kus kirikus ehk missuguse õpetaja poolt, niisugusel korral saadetakse tunnistus selle õpetaja kätte, kes Teid laulatab ja võite siis peale laulatust sellekohase tunnistuse kätte saada“. Minu meelest on see seadusvastane korraldus, sest lugu on sarnane, et enne peab olema ilmalik registreerimine ja pärast laulatus. (A. Sternfeldt, krst: Missuguses seaduses seisab see sees?) Kirja lõpus öeldakse järgmist: „Ühtlasi teatame Teile, et Teie aukohuseks on koguduseliikme maksu Teie 20-aastasest eluaastast hakates ära maksta, olgu siis kogudusse, kus Teie hingekirjas olete või seal koguduses, kus Teie need aastad jumalateenistusest olete osa võtnud. Ainult nende aastate jooksul, mil Teie ehk palka ei ole saanud ehk Teil teenistust ei ole olnud, olete tähendatud kohustusest vaba. V. Schvarz.“ (L. Raudepp, krst: Väga imelik.)

Nõnda et tuleb vaesusetunnistus välja võtta ja alles siis pääseb koguduseliikme maksust. Need kirjad tuletavad elavalt meelde üht rahvajuttu, mis kõneleb järgmiselt: Üks noormees läheb pastori juurde paluma meetrikatunnistust. Pastor ütleb: „Võite saada, aga enne peate õiendama oma koguduseliikme maksu, alates 1922. a. Noormees maksab liikmemaksu ära. Palub tunnistust. Pastor avab aga raamatu teisest kohast ja lausub: „Aga Teie vanemate liikmemaks on ka maksmata, alates 1921. a. Noormees maksab sellegi. Nüüd aga otsib pastor kolmandast kohast ning seletab lahkelt: „Teie pruudil on ka maksmata, alates 1923. a.“ Noormees maksab sellegi kinni ja mõtleb: nüüd saan lõpuks ometi tunnistuse kätte, sest jumal öeldakse armastavat kolmekordist. (J. Tõnisson, rhv: Publik maksku ära.) Pastor on aga vahepeal jälle otsinud ja leidnud raamatust neljanda koha ja lausub: „Pruudivanemate liikmemaks tahaks ka tasuda“. Alles kui noormees sellegi arve õiendanud, saab ta oma tunnistuse kätte.

Võib olla, et rahvas seda lugu on omalt-poolt veidi ilustanud, aga see näitab meile siiski kujukalt, missuguste takistustega saab vahel tunnistusi. (J. Tõnisson, rhv: Üks väga armas ja hale lugu.) Härra Tõnisson, Teie võiksite ühe oma noore sõbra käest järgi pärida, see ütleb Teile, kas see on muinasjutt või mitte.

Lõpuks veel üks tõsiasi: Narva pastor Jalajas ei saanud kirjaliku ega telegrammilise palve peale kodanik O-le nõuetavat tunnistust ja abiellumise registreerimine pidi Tallinna perekonnaseisu ametis sellepärast ära jääma. Alles siis, kui kodanik Tallinnast ise Narva järele sõitis, sai ta oma tunnistuse kätte. Ma arvan,

need näited tegelikust elust tohiks olla tõenduseks, et kodanikkude huvid tuntavalt kannatavad selle tagajärjel, et siseminister ei ole teostanud tema kätte usaldatud valitsusvõimu, jättes täitmata perekonnaseisu seaduse § 65. nõude. Ka see külg küsimuses peaks huvitama Vabariigi Valitsust.

Lõpuks veel üks üldmärkus. Sõda siseministri ning piiskopi vahel ja eriti selle sõja üllatav tulemus sunnib vägisi oletama, nagu oleks meil teatud liik ühinguid ja kodanikke, kes nende kohta käivate seadustega ei tarvitse arvestada ja kes selle õiguse endile on lunastanud sellega, et — riik neile on andnud ning nemad armulikult vastu võtnud 100-tiunulised maalahmakad. Riik on neile ringkondadele rikkalikult vastu tulnud, nüüd siis löikab ta selle eest „kristlikku tänu“.

Need ringkonnad armastavad teisi õpetada: armastage oma vihamehi, õnnistage neid, kes teid ära vannuvad, tehke head neile, kes teid vihkavad ja paluge nende eest, kes teile liiga teevad ja teid taga kiusavad. Aga mis peaksime meie ütleva nende endi kohta? Kas ei käi nad oma evangeeliumi järgi, mis käsib: söimake oma heategijaid, vanduge neid, kes teile vastutulelikud, tehke kurja neile, kes teiega kompromissi teevad, ning needke ära need, kes teilt seadusetaimist nõuavad, et teie võiksite saada selle kiriku lapseks, kellel mammon on jumalaks. (Vahel hüüe paremalt poolt: See on sotsi kirikupalve!) Võib olla, et sarnased ringkonnad praeguse valitsuse meelest just seesugused ongi, kellele tuleb anda eesõigus — olla kõrgemal seadusest ja vaadata sealt seaduse peale ülevalt alla. Aga kui see nõnda on, siis tulgu valitsus ja õelgu seda avalikult, et eksiarmamisi ei tekiks.

Meie loeme neljapäevasest „Postimehest“, et usuteadlaste konverents Tartus on arhiivide üleandmise asjus vastu võtnud järgmise resolutsiooni: „Praegust olukorda arvesse võttes tunnistab konverents, et sel juhtumisel, kui senist registreerimiskorda kirikule vastuvõetaval määral muudetakse, soovitav on, et kirikuõpetajad registreerimisülesanded eneste peale võtavad.“

Sellest tuleb siis nähtavasti järeldada, et pastorite streik edasi kestab nõndakaua, kui Riigikogu on perekonnaseisu seaduse parandanud nõnda, nagu pastorid seda ette näitavad.

Meie meelest on lugu nõnda, et praegune ebamäärane seisukord enam edasi kesta ei või ja likvideerida tuleb sel teel, et Vabariigi Valitsus peab härra siseministrile meelde tuletama, mis tema kui ministri kohus on

teha perekonnaseisu seaduse § 65. teostamiseks.

Meie pöörame sellepärast Vabariigi Valitsuse poole järgmiste küsimistega: 1) Kas on Vabariigi Valitsusel teada, et on siiaaani täitmata perekonnaseisu seaduse § 65. rõue arhiivide üleandmise kohta? 2) Kui ja, siis: mis kavatses Vabariigi Valitsus ette võtta selleks, et: a) tõrkuvat konsistooriumi ja kogudusi seadusetäitmisele sundida ja b) tühistada siseministri ebaseaduslik kokkulepe, millise põhjal tahetakse üleandmisest vabastada konsistooriumi arhiivi meetrikaraamatute teisendid? 3) Kas on loota, et arhiivide üleandmise asjus seaduslik kord juba lähemal ajal jalule seatakse?

Tehes ettepaneku, käesolev arupärimine vastu võtta, loodan, et selle arupärimise vastuvõtmise poolt hääletavad kõik need, kes natukenegi tahavad ja suudavad lugu pidada seaduslikust korrast.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Arupärimise ettepanekut toetab 43 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

13. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldusseadus — **J. Piiskar** (stp): Ma teen ettepaneku, anda seaduseelnõu üldkomisjoni.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Vaheaeg!)

Et koosolek on 2 tundi kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaaja.

Vaheaeg algab kell 19.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 19.15 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

14. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seadus — **Maakomisjoni aruandja A. Vom m** kannab ette ja nähtava enamusega võtakse vastu seaduseelnõu peal-kiri.

Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seadus.

Aruandja A. Vom m (loeb):

Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 95/96 — 1925. a.) § 3. p. 2 muudetakse järgmiselt:

Märkus — kustutatakse.

A. Kärner (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Praegumaksev seadus lubab kogudustele või kirikutele tagasi anda 75 ha kõlbulikku maad ja 25 ha metsa, kokku 100 ha. See norm on liialt suur, sest seda maad ei suuda vaimulikud korralikult harida. Võib ette tuua väga palju näiteid, kus mitu korda vähemate ametnikkude maad ülesharimata seisavad. Seda saame ka tulevikus näha, kui 100 hektaari suurused maatükid vaimulikudele antakse, et neid maid ametnikkude viisil kehvalt haritakse. Rõhuv enamus asunikke ja teisi väikemaapidajaid peab perekonna ülespidamist saama 10—15-heaakrtilisest maatükist, sel ajal, kui vaimulikud, kes rahuloldavat rahapalka saavad, mitu korda rohkema maaga varustatakse. See on ülekohtune mõõdupuu. Selleks, et praegust ebamäära hingedkarjastele maade koondamise süsteemi muuta, teen järgmise ettepaneku, arutuseloleva seaduse juurde võtta pärast sissejuhatavat osa: „Kirikuteenijate senistes alalistes asukohtades väljaspool linnade ja alevite administratiivpiire asuvatest koguduste maadest riigimaade planeerimise korras koguduste teenijate isiklikkudeks tarvidusteks eraldatud maad ühes nende peal asuvate kirikuteenijate elu- ja majapidamishoonetega ning muude päraldistega, kogusuuruses mitte üle 25 ha, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 15 ha.

Tagasiantavatest maadest eraldatakse ja jäävad tagasi andmata igal juhtumisel: a) koolimajad ühes seaduse järgi nõutava koolimaaga; b) iseseisvad majapidamised, mille pidajateks ei ole koguduse teenijad.“

Selleks juhtumiseks, kui Riigikogu enamus peaks selle ettepaneku tagasi lükkama, teen teise samasuguse tekstiga ettepaneku, ainult maasuurus oleks järgmine: 25 ha asemel 50 ha ja 15 ha asemel 25 ha.

P. Baranin (vn): Пункт 2. к. § 3. земельного закона предлагаю принять в следующей редакции: „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse („R. T.“ nr. 95/96 — 1925. a.) § 3. p. 2 muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

2) Kirikuteenijate senistes alalistes asukohtades väljaspool linnade administratiivpiire asuvatest koguduste maadest riigimaade planeerimise korras koguduste teenijate isik-

likkudeks tarvidusteks eraldatud maad ühes nende peal asuvate kirikuteenijate elu- ja majapidamishoonetega ning muude päraldistega, kogusuuruses mitte üle 75 ha, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 50 ha, ja peale selle koguduste hoonete korrashoiuks ja kütteks võimaluse korral kuni 25 ha vastavalt koguduselt võõrandatud metsa.

Kogudustele, kellelt maaseaduse põhjal maad võõrandatud ja maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse alusel neilt võõrandatud maad tagasi anda ei saa põhjusel, et maad kaugel kirikuteenijate alalistest asukohtadest, — antakse, kui kiriku läheduses (mitte kaugemal kui 3 klm.) vabasid riigimaid olemas, vastutasuks riigi maatagavarast kohapealne keskmine normaaltalu, kuid mitte rohkem, kui koguduselt maad võõrandatud on.

Ei ole maa-andmine võimalik, tasutakse kogudusele 3 aasta jooksul, nõudmise päevast arvates, — kirikult võõrandatud maadest planeeritud keskmine normaaltalu hind, vastavalt riigimaade müügihinnale, on aga koguduselt vähem maad võõrandatud, kui keskmine normaaltalu, — siis koguduselt võõrandatud maa hind sama riigimaa müügihinna järgi arvatult.

Tagasiantavatest maadest eraldatakse ja jäävad tagasi andmata igal juhtumisel:

a) koolimajad ühes seaduse järgi nõutava koolimaaga;

b) iseseisvad väikemaapidamised, mille pidajateks ei ole koguduse teenijad.“

Teen ettepaneku, lahus hääletada I, II, III ja IV lõige. В первой части пункта второго изменение касается только приходских земель, находящихся в административных границах посадов. Мотивы следующие. У нас, например, в Юрьевском уезде, среди русских приходов только один Черновский имел землю, но и та оказалась в границах посада и по сему, в силу сего закона, не подлежит возвращению. Между тем, Черновский приход владел этой землей в течение 80 лет. Лишение последнего земли ставит в затруднительное материальное положение причт, личным трудом обрабатывавший землю и с отображением ея лишающийся материальной поддержки.

Вторая часть касается земель, отобранных от приходов по причине нахождения их в отдаленности от места жительства церковно-служителей и предусматривает наделение земель из казенного фонда по месту жительства церковно-служителей, в количестве, соответствующем размеру отобранной площади.

Если же, по месту жительства церковно-служителей соответствующих земель не имеется, то третья часть предусматривает выплату приходам стоимости отобранной земли по расценке, соответствующей государственным землям.

H. Anniko (krst): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigepealt pean ma siin härra Kärneri üteluste vastu vaidlema. Härra Kärner teadis öelda, et koguduste maad olla enamasti kõik sööti jäänud, kus nad koguduste ametnikkude käes tarvitada on. See ütelus ei vasta tõele. Niipalju kui mina üldiselt tean, olen isegi Saaremaal, kus rkl. Kärner elutseb, ümber sõitnud ja näinud, et need maad, mis koguduste ametnikkude käes tarvitada on, on kõik korralikult haritud ja üles küntud.

Siis teine väide. Härra Kärner teeb ettepaneku, koguduste maid vähendad 25 hektaari peale, juhtumisel, kui see ettepanek läbi ei lähe, siis 50 hektaari peale. Ka selle vastu pean vaidlema. Juba maakomisjonis oli küsimus põhjaliku arutamise all ja maakomisjon tuli otsusele, et seda normi on praegu võimatu muuta, sest ligi 40% koguduste ametnikkudest on juba maa kätte saanud II Riigikogu poolt vastuvõetud normi järgi. Kui me nüüd selle normi ära muudame, siis on kõik alused ära võetud ja tuleb nii välja, et ühegi Riigikogu otsuse peale ei või inimesed kindlad olla. Peaks teada olema, et ükski ala ei tarvita nii kindlat põhja, kui just põllumajapidamine. Sellel alal peab kindlus valitsema ja ei tohi kõikumisi ette tulla ega iga aasta muudatusi ette võtta. Riigikogu ei tohiks oma otsusi nii kergelt muuta, see kaotab igasuguse usalduse rahva seas. See ettepanek ei ole koguniste vastuvõetav.

Siis tahan veel paar sõna öelda § 3. p. 2. märkuse kohta. Seal on maakomisjonis vastu võetud, et tähendatud märkus kustutada. Märkuse kustutamine puudutab just armuadra-maid. Armuadra-maad on omalajal sihtvarandusena kirikuametnikkude leskedele ja vaestelastele annetatud. Teine Riigikogu oli sedavõrd suuremeelne, et tema selle annetuse jättis vaestelaste ja leskede toetuseks, ma loodan, et ka III Riigikogu seda muutma ei hakka ning leskede ja vaestelaste varanduse puutumata jätab. Selle peale toetades teen järgmise ettepaneku: „§ 3. p. 2. märkus alles jätta.“

V. Vessart (põl): Juhtumisel, kui härra Anniko ettepanek vastu ei peaks võetama, teen mina järgmise ettepaneku: „Armudra-maadest, kui sihtvarandustest, jääb pool kogudustele nende ametnikkude leskede ja

vaestelaste toetuseks, teine pool võõrandatakse ja sellest saadavad tulud lähevad samaks otstarbeks vastavatele kogudustele.“

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (stp): Ei tarvita.

Juhataja **K. Einbund**: On esitatud järgmised ettepanekud:

Rkl. Kärneri poolt: „Panen ette, juurde võtta: 2) Kirikuteenijate senistes alalistes asukohtades väljaspool linnade ja alevite administratiiv-piire asuvatest koguduste maadest riigimaade planeerimise korras koguduste teenijate isiklikkudeks tarvidusteks eraldatud maad ühes nende peal asuvate kirikuteenijate elu- ja majapidamishoonetega ning muude päraldistega, kogusuuruses mitte üle 25 ha, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 15 ha.

Tagasiantavatest maadest eraldatakse ja jäävad tagasi andmata igal juhtumisel:

a) koolimajad ühes seaduse järgi nõutava koolimaaga;

b) iseseisvad majapidamised, mille pidajateks ei ole koguduse teenijad.“

Edasi on rkl. Kärneri poolt teine ettepanek: „Juhtumisel, kui minu esimene ettepanek tagasi lükatakse, siis esinen sama ettepanekuga, kus maasuuruse määraks 25 ha asemel 50 ha ja 15 ha asemel 25 ha.“

Rkl. Baranin'i poolt on ettepanek: „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse („R. T.“ nr. 95/96 — 1925. a.) § 3. p. 2. muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

2) Kirikuteenijate senistes alalistes asukohtades väljaspool linnade administratiiv-piire asuvatest koguduste maadest riigimaade planeerimise korras koguduste teenijate isiklikkudeks tarvidusteks eraldatud maad ühes nende peal asuvate kirikuteenijate elu- ja majapidamishoonetega ning muude päraldistega, kogusuuruses mitte üle 75 ha, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 50 ha, ja peale selle koguduste hoonete korrashoiuks ja kütteks võimaluse korral kuni 25 ha vastavalt koguduselt võõrandatud metsa.

Kogudustele, kellelt maaseaduse põhjal maad võõrandatud ja maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse alusel neilt võõrandatud maad tagasi anda ei saa põhjusel, et maad kaugel kirikuteenijate alalistest asukohtadest, — antakse, kui kiriku läheduses (mitte kaugemal kui 3 klm.) vabasad riigimaid olemas, vastutasuks riigi maatagavarast kohapealne keskmine

normaaltalu, kuid mitte rohkem, kui koguduselt maad võõrandatud on.

Ei ole maa-andmine võimalik, tasutakse kogudusele 3 aasta jooksul, nõudmise päevast arvates, — kirikult võõrandatud maadest planeeritud keskmine normaaltalu hind, vastavalt riigimaade müügihinna, on aga koguduselt vähem maad võõrandatud, kui keskmine normaaltalu, siis koguduselt võõrandatud maa hind sama riigimaade müügihinna järgi arvatult.

Tagasiantavatest maadest eraldatakse ja jäävad tagasi andmata igal juhtumisel:

a) koolimajad ühes seaduse järgi nõutava koolimaaga;

b) iseseisvad väikemaapidamised, mille pidajateks ei ole koguduse teenijad.“

Korra kohta on ettepanek, hääletada eraldi I, II, III ja IV lõige.

Siis on ettepanek rkl. Anniko poolt: „§ 3. p. 2. märkus alles jätta.“

Edasi on ettepanek rkl. Raudkepi poolt: „Sel juhtumisel, kui maaseaduses § 3. p. 2. märkus ära jäetakse ja ka teised ettepanekud tagasi lükatakse, teen ettepaneku, võtta uue märkusena: „Tulud, mis saadakse võõrandatud armuadra-maadest, lähevad vastavate koguduste kassasse, koguduste ametnikkude leskede ja vaestelaste toetuseks.“

Edasi on ettepanek rkl. Vessart'i poolt: „Juhtumisel, kui II lugemisel § 3. p. 2. märkuse kohta rkl. Anniko ettepanek vastu ei võeta, teen järgmise ettepaneku: „Armuaadra-maadest, kui sihtvarandustest, jääb pool kogudustele nende ametnikkude leskede ja vaestelaste toetuseks, teine pool võõrandatakse ja sellest saadavad tulud lähevad samaks otstarbeks vastavatele kogudustele.“

Edasi on ettepanek rkl. Martinson'i poolt: „2) Kirikuteenijate senistes alalistes asukohtades väljaspool linnade ja alevite administratiiv-piire asuvatest koguduste maadest riigimaade planeerimise korras koguduste teenijate isiklikkudeks tarvidusteks eraldatud maad ühes nende peal asuvate kirikuteenijate elu- ja majapidamishoonetega ning muude päraldistega, kogusuuruses mitte üle 5 ha, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 3 ha.

Tagasiantavatest maadest eraldatakse ja jäävad tagasi andmata igal juhtumisel:

a) koolimajad ühes seaduse järgi nõutava koolimaaga;

b) iseseisvad majapidamised, mille pidajateks ei ole koguduste teenijad.“

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Vom m**: Mis puutub tehtud ettepanekutesse, siis maakomisjoni nimel ma ühegi ettepanekuga ühineda ei saa.

Rkl. Kärneri poolt esitatud ettepanek oli komisjonis arutamisel ja mispärast komisjon neid motiive ei pooldanud, kandsin ette esimesel lugemisel. Rkl. Baranin'i poolt esitatud ettepanek oli ka maakomisjonis arutamisel, kuid lükati tagasi. Seal on teises osas käsitatud kirikumaade eest tasumaksmist, kuna käesolev seadus seda tasumaksmist ette ei näe. Parandusettepanek, mis rkl. Vessart'i poolt esitatud, ei olnud maakomisjonis arutamisel ja sellepärast ma ka rkl. Vessart'i ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja **K. Einbund**: Kavatsen hääletada järgmiselt: esiteks tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek — märkus kustutada. Pärast seda tulevad hääletamisele Riigikogu liikmete täiendusettepanekud. Asun komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 35 häält, vastu 26 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Edasi kavatsen hääletada järgmiselt: esiteks tuleks hääletamisele rkl. Baranin'i ettepanek, kui kõige kaugemale minev, selle järele tuleks hääletamisele rkl. Kärner'i ettepanek, kui eelmine vastu ei võeta, ja selle järele rkl. Martinson'i ettepanek. Rkl. Anniko ettepaneku — märkus alles jätta — on Riigikogu liikmed hääletamisega juba eitavalt otsustanud. Viimastena kavatsen hääletada rkl. Vessart'i ja rkl. Raudkep'i ettepanekuid, mis käsivad juhtumist, kui märkus kustutatakse. Selle vastu ei vaielda. Asun rkl. Baranin'i ettepaneku esimese lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Asun rkl. Baranin'i ettepaneku teise lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Asun rkl. Baranin'i ettepaneku kolmanda lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Asun rkl. Baranin'i ettepaneku neljanda lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Kärneri esimene ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Martinson'i ettepanek. (Hääletatakse.)

Ükski neist ettepanekuist ei ole saanud absoluutset enamust, mispärast asun hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. Asun rkl. Baranin'i ettepaneku esimese lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 46 häält, seega tagasi lükatud. Asun rkl. Baranin'i ettepaneku teise lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 44 häält, seega tagasi lükatud. Asun rkl. Baranin'i ettepaneku kolmanda lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 26 häält, vastu 46 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Asun

rkl. Baranin'i ettepaneku neljanda lõike hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 44 häält, seega tagasi lükatud. Seega on rkl. Baranin'i ettepanekud kõik tagasi lükatud. Asun rkl. Kärneri esimese ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 29 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Asun rkl. Martinson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 22 häält, vastu 41 häält, seega tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Kärneri teine ettepanek, mille ma ette kandsin. (J. Tõnisson, rhv: Palun uuesti lugeda!) Sisu on sarnane, et kui rkl. Kärneri esimene ettepanek tagasi lükatakse, siis võtta seesama ettepanek vastu muudatusega, kus maa suurus määratakse 25 hektaari asemel 50 ha ja 15 hektaari asemel 25 hektaari. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt 44 häält, vastu 30 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (H. Anniko, krst: Palun sedelitega!) Ma ei saa sedelitega hääletamist ette võtta, sest antud häälte vahe on suurem kui 5.

Rkl. Raudkepp ja rkl. Vessart on teinud ettepanekud seks juhtumiseks, kui märkus ära jäetakse. Ma vaatan nende ettepanekute kui paralleel-ettepanekute peale ja kavatsen neid esmalt hääletada „poolt“, ja kui kumbki tarvilikku enamust ei saa, siis „poolt“ ja „vastu“. Ettepanekud on meil meeles. (Hüüded: Palume uuesti ette lugeda.) Rkl. Raudkepi ettepanek on järgmine: „Tulud, mis saadakse võõrandatud armuadra-maade eest, lähevad vastavate koguduste kassasse koguduste ametnikkude leskede ja vaestelaste toetuseks.“

Rkl. Vessart'i ettepanek: „Armuaadra-maadest, kui sihtvarandustest, jääb pool kogudustele nende ametnikkude leskede ja vaestelaste toetuseks, teine pool võõrandatakse ja sellest saadavad tulud lähevad samaks otstarbeks vastavatele kogudustele.“ Asun rkl. Raudkepi ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Asun rkl. Vessart'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, sellepärast tulevad nad hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. Asun rkl. Raudkepi ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 37 häält, seega tagasi lükatud. Asun rkl. Vessart'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 41 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Sõna on rkl. Vommil.

J. V o m m (stp): Teen ettepaneku, võtta juurde uus paragrahv, mis järgmiselt kõlab: „§ 2. Sama seaduse § 5. märkus muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

M ä r k u s: Linnade ja alevite administratiiv-piirides, kui ka maakonnaavalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatavates alevikkude ehituspiirkondades ei või maad tagasi anda ühele isikule üle ühe hektaari.“

Et asjale selgust tuua, lubaksin ma endale seadusest ette kanda § 5., nagu ta praeguses seaduses maksev on: „Käesoleva seaduse § 4. ettenähtud korras vabastatakse võõrandamisest ja antakse lepingu põhjal omandajatele maatükid ja maaosad, mille kohta on sõlmitud võõrandamislepingud pärast 12. juunit 1917. a. kuid enne 25. okt. 1919. a. ja kui lepingu põhjal omandajad on asunud nende maa-alade valdamisele enne 25. okt. 1919. a. ja praegu tegelikult neid peavad, ning kui omandatud maatüki suurus ei ole üle 50 ha kõlbulikku maad. On maatükk suurem, siis antakse tagasi kuni 50 ha kõlbulikku maad. Ühiselt mitme isiku nimel omandatud maatükkides antakse tagasi iga kaasomaniku kohta kuni 50 ha kõlbulikkud maad.“

Selle paragrahvi juurde on märkus, mida mina nüüd ette panen muuta. Märkus praegumaksvas seaduses kõneleb: „alevite administratiiv-piirides kui ka maakonnaavalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatavates alevikkude ehituspiirkondades ei või maad tagasi anda ühele isikule üle ühe hektaari.“ Redaktsioon on maksvas seaduses ja minu ettepanekus üks ja sama, kuid seaduses on ette nähtud ainult alevite administratiiv-piirkonnad, kuna minu ettepanekus laiendatakse seda määrust alevite ja linnade kohta.

Põhjendan seda sellega, et Eesti ajaloos, nii enne selle seaduse vastuvõtmist kui ka pärast seda, on linnade administratiiv-piire laiendatud, mille tagajärjel linnade administratiiv-piiridesse on jäänud ka niisuguseid maid, mida on tahetud alevite piiridesse reserveerida. Mina leian, et see ei ole õige, kui linnades jääb liiga suur tükk ühele omanikule, tähendab, mis antakse omanikule tagasi, kui tema endine omandus, mis oli võõrandatud. See võib takistuseks olla ühe linnaosa ühtlasel väljakujunemisel. Palun sellepärast see uus paragrahv vastu võtta.

O. L i i g a n d (rhv): Härra aruandja paneb siin Riigikogu väga naljakasse seisukorda. (Chr. Kaarna, tõe: Ega ta aruandjana seda parandust ei teinud.) Mitte kui aruandja, aga Riigikogu

liikmena. Selle sama seaduse aruandja rkl. härra Vomm maakomisjonis, kus maaseaduse parandusi arutati, ei kõssanudki sellest parandusest, mis ta praegu siin ootamatult ette paneb. Ma ei saa aru mispärast? Arvatavasti sellepärast, et ta arvas, et maakomisjonis niisugune parandus läbi ei lähe. Muud põhjust mina ei tea arvata. Nüüd, nii öelda maakomisjoni seljataga tahetakse maaseadust, niisugust tähtsat seadust, nagu seda maaseadus on, parandama ja muutma hakata. Mina arvan, et see on ebakohane ja kuulmatu viis, kui seda teeb just maakomisjoni aruandja, kuigi Riigikogu liikmena. Mina arvan, et niisugusel viisil meie seadustes parandusi teha ei või. See parandus tuleks ilma mingi jututa tagasi lükata. Igatahes on kahetsemiseväärt, et aruandja lubab omale niisugust mittekorrektust maakomisjoni ja ka Riigikogu vastu.

J u h a t a j a K. E i n b u n d: Sõna on rkl. Vommil.

J. V o m m (stp): Tõrjun tagasi selle etteheite, et mina aruandjana olen lubanud enesele uue paranduse ette panna, seda mina aruandjana teinud ei ole. Tegin paranduse Riigikogu liikmena, mitte aruandjana. Härra Liigand tuletagu meelde, kuidas tema komisjonis ja Riigikogus aruandjana on esinenud. Igalpool on härra Liigand esinenud oma arvamise, — et vaadake, kui aruandja ei saa ma teisele seisukohale asuda, kuid isiklikult olen ma teisel aseisukohal. Kui maakomisjoni liige peaks härra Liigand teadma, kuipalju nendest ettepanekutest, mis siin täna tehti, olid maakomisjonis arutamisel ja kuipalju mitte. See peaks härra Liigand'il väga selgesti teada olema.

J u h a t a j a K. E i n b u n d: Rkl. Vommilt on ettepanek, võtta juurde uus paragrahv järgmiselt: „§ 2. Sama seaduse § 5. märkus muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

M ä r k u s: Linnade ja alevite administratiiv-piirides, kui ka maakonnaavalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatavates alevikkude ehituspiirkondades ei või maad tagasi anda ühele isikule üle ühe hektaari“. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepaneku poolt on 31 häält, vastu 30 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (H ü ü d e d: S e d e l i t e g a h ä ä l e t a d a!) Nõutakse sedelitega hääletada! Nõutakse sedelitega hääletamist. (H ä ä l e t a t a k s e.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt 36 häält, vastu 32 häält, erapooletuid 1, seega on ettepanek vastu võetud ning seaduseelnõu II lugemine lõpetatud.

15. Kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üürinormide maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel. Omavalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üürinormide maksvuse pikendamise seadus.

Kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üüriseaduse muutmise seadusele („R. T.“ nr. 108 —1923. a.) juurdelisatud üüritabeli maksvus pikendatakse 1928. aasta 31. märtsini.

16. Kartuliteveo kontrolli seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Lehtman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Kartuliteveo kontrolli seaduse muutmise seadus.

„Kartuliteveo kontrolli seaduse“ („Riigi Teataja“ nr. 12 —1926. a. sead. nr. 15) § 6. kaotab maksvuse.

17. Prokuratuuri kohtuistungitest osavõtu muutmise seadus — I lugemisel. Juhataja **K. Einbund**: Kuna üldkomisjoni aruandja rkl. Jaakson puudub, on sõna komisjoni esimehel rkl. Rei'l.

Üldkomisjoni aruandja **A. Rei**: Käesoleva eelnõu vajadus on tingitud järgmistest asjaoludest. Prokuratuuri esitajad võtavad meil tsiviil- ja kriminaal-kohtuistungitest teatud juhtumistel osa, mitte kui avalikud süüdistajad, vaid kui seaduslikkuse järele valvavad. Kuid tegelik elu on näidanud, et see osavõtt tsiviil-kohtuistungitest, kui ka II astme rahukogu kriminaal-istungitest, ainult vormitaitmiseks muutub, mis tegelikult asjade lahendamisel iseäralikku kasu ei anna, aga prokuratuuri esitajatel rohkesti aega ära võtab. Sellepärast on kohtuministeriumis välja töötatud seaduseelnõu, mis teeb rahukogu kui II astme kriminaal-istungitel ja tsiviil-osakondades — kohtupalatis ja rahukogudes — prokuratuuri osavõtmise prokuratuuri äranägemise järgi fakul-

tatiivseks. See eelnõu on saadetud seisukoha võtmiseks rahukogule ja kohtupalatile, kes ta on vastuvõetavaks ja soovitavaks tunnistanud. Üldkomisjon leidis seaduseelnõu arutades soovitavaks järele küsida Riigikohtu seisukohta. Riigikohus tunnistas eelnõu oma poolt ka soovitavaks ja tarvilikuks, kuid soovitas seda, mis seaduseelnõu III osas ette nähtud, laiendada Riigikohtu peale. Selle tõttu lisati ka juurde § 804., mida enne valitsuse eelnõus ei olnud.

Üldkomisjon, arvesse võttes, et kõik kohatud selle seaduseelnõu vastuvõetavaks on tunnistanud, võttis ühemeelselt eelnõu vastu, ja sellepärast teen üldkomisjoni nimel ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

18. Sorteeringipunktide riikliku laenu seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman**: Rahaasjanduse komisjon, kuhu vastav seaduseelnõu anti, mis oli välja töötatud Vabariigi Valitsuse poolt ja esitatud Riigikogule, ühines selle seaduseelnõu vastuvõtmisel motiividega, mis on esitatud Vabariigi Valitsuse poolt. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **O. Liigand**.)

19. Läänemere geodeetilise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **J. Laidoner**: Käesolev seaduseelnõu on esitatud pärast seda, kui on saavutatud kokkulepe Eesti, Rootsi, Soome, Läti, Leedu, Saksa,

Danzigi ja Taani valitsuste vahel selle üle, et luuakse komisjon Läänemere teaduslikkudeks ja peajasjalikult praktilisteks uurimisteks, mis on tarvis mere ja rannamaade kaartitamiseks. Selle seaduse sisu on kõigile Riigikogu liikmetele kätte saadetud, sellepärast siin selle üle pikemalt peatuda ei tarvitse. Juhin ainult tähelepanu selle peale, et on

ette nähtud ka võimalus, et riigid, kes veel ei ole ühinenud selle konventsiooniga, võivad ühineda. Teiseks, see konventsioon paneb meie riigi peale ka materjaalse kohustuse, sest selle komisjoni ülalpidamiseks on kulud, ja on ette nähtud, et Eesti riik peab nendest osa võtma, iga aasta 250 dollarit makstes. See maks hakkab peale 1. jaanuarist 1925. See 250 dollarit teeb välja umbes 93.000 Emk., aga arvesse võttes, et need praktilisi töid, mis geodeetilisel alal niikuinii peavad saama tehtud, neid ühiselt võib paremini korraldada, sellepärast on ka loomulik, et seda maksu võiks maksta, arvesse võttes, et meil kulud niikuinii tulevad teha.

Siis juhiks veel tähelepanu selle peale, et konventsiooni sisus — konventsiooni algtekst on saksa- ja prantsuskeelne — eestikeelses tõlkes, mis välja on jagatud, üks väike viga on. Artikkel I on lause — „Läänemere ümberhaaraval kogupinnal“, tuleb lugeda mitte „kogupinnal“, vaid „pinnal“.

Väliskomisjon arutas selle konventsiooni sisu läbi ja teeb Riigikogule ettepaneku, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

20. Tuletõrje seaduse muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.

vabatahtlikku tuletõrjet, kohuseks, asutada omavalitsuste tuletõrje, nimelt linnadele ja alevitele. Valdadele seda kohustust ei tehtud. Hiljem selgus aga, et tulekahjud võtavad laastava iseloomu just maal, ja tuldi otsusele, et valdades tuleb tuletõrjet paremini korraldada. Valitsuse poolt esitatud tuletõrje seaduse muutmise ja täiendamise seadus teeb kõigepealt ka valdadele, kus vabatahtlikku tuletõrjet ei ole, kohuseks, asutada omavalitsuse tuletõrje, ja teiseks tunnistab muutmise seadus tuletõrjeühingud heategevateks organi-

Omavalitsuse komisjoni aruandja **M. Juhkam**: Riigikogu poolt 1924. a. vastu võetud tuletõrje seadus tegi omavalitsustele, kus ei ole

satsioonideks, mis nad sisuliselt ka on. Teised parandused ei ole õieti põhimõttelikku laadi. Panen ette, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp): Härra aruandja ütles, et käesolev seadus on tarvilik olnud sellepärast, et tulekahjud on võtnud valdades laastava iseloomu, ja valitsus abinõusid otsides on tarvilikuks pidanud seda seadust sel kujul välja anda, Kuid kui see seadus sel kujul ellu viiakse, jääb ta ikkagi poolikuks abinõuks tulekahjude vastu võitlemise alal. Tulekahjud on tõesti tänavu aastal, nagu ka eelmisel aastal, väga palju kahju teinud ja iseäranis valdades. Kui meie tulekahju vastu võitlema tahame hakata, siis peame vaatama ka neid põhjusi, mispärast just valdades tulekahjud eriti rohked on olnud. Kui meie vaatame tulekahjusid maal, siis leiame, et väga palju tulekahjusid on olnud just riigi hoonetes, riigi mõisates. Terve rida riigi hooneid on maha põlenud, esiteks sellepärast, et keegi ei paranda neid. Hooned seisavad lohakas olekus, korstnad lagunevad, ahjud on parandamata, ja loomulik, kui varem või hiljem tulekahju tuleb. Põlenud on riigi hooned näiteks Tartumaal, Ahjas, kus on asunikud ilma hooneteta jäänud, samuti on olnud Saarel, Kaiaveres, Vaiatus. Varemalt põles Võrumaal maha Vastseliina mõis. Siin võib küll süüdistada just neid, kes on kohustatud riigi hoonete eest valvama. Meil on maal ringkonna valitsejad, on kõiksugu asutused järeelvalveks, kuid keegi ei hoolitse riigi hoonete eest, et riigi hoone lagunenuks seisukorda ei satuks, nii et võiks põlema minna või teisel teel otsa saada. Ka sellest küljest tuleks küsimus läbi kaaluda ja abinõud tarvitusele võtta.

Juhataja **K. Einbund**: On ettepanek tehtud, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **M. Juhkam**.

Abisekretär **O. Liigand**.

